

10. September 2023

Talent Monument

Stadt Görlitz

TAG DES OFFENEN DENKMALS®
DZIEŃ OTWARTYCH ZABYTKÓW
MIT HANDWERKERMARKT

Bundesweit koordiniert durch die

DEUTSCHE STIFTUNG
DENKMALSCHUTZ

Hinweis:

Sofern nicht anders angegeben, sind die Gebäude von 10:00 bis 18:00 Uhr geöffnet. Nach Redaktionsschluss eingegangene Ergänzungen zum Programm und eventuelle Änderungen erfahren Sie am Informationsstand der Denkmalschutzbehörde oder unter:

www.goerlitz.de/Tag-des-offenen-Denkmal.html

Der Informationsstand der Denkmalschutzbehörde befindet sich ganztägig im Biblischen Haus (Neißstraße 29).

Wskazówka:

O ile nie podano inaczej, budynki są otwarte w godz. 10:00 – 18:00. Uzupełniające informacje i ewentualne zmiany w programie, które wpłynęły po zamknięciu broszury, będą dostępne dla Państwa przy stoisku informacyjnym Urzędu Ochrony Zabytków przy Neißstraße 29 lub w Internecie.

Herzlich bedanken möchten wir uns bei allen, die den diesjährigen Tag des offenen Denkmals unterstützt haben. Serdecznie dankujemy wszystkim, którzy przyczynili się do organizacji tegorocznego Dnia Otwartych Zabytków.

Herausgeber:

Stadtverwaltung Görlitz
Sachgebiet Denkmalschutz
Hugo-Keller-Straße 14
02826 Görlitz
Tel.: + 49 (0) 3581 67 26 23
denkmalschutz@goerlitz.de
Titelbild: Kulturhistorisches Museum

Verantwortlicher: Tobias Panke, SGL Denkmalschutz

Redaktionsschluss: 14.08.2023

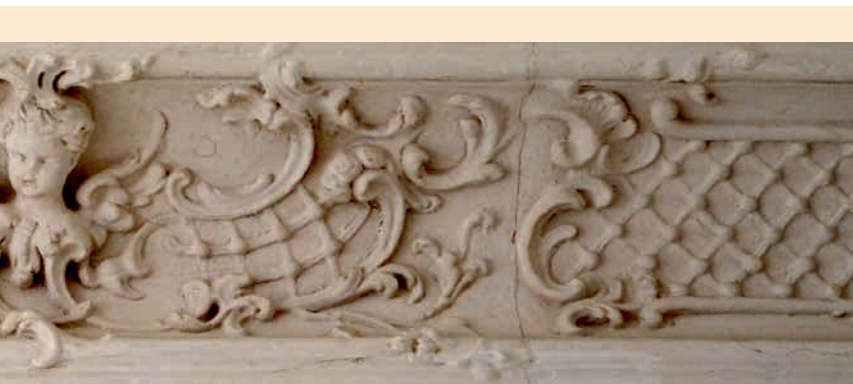
Gestaltung: Jördis Heizmann

Bildnachweise: Sachgebiet Denkmalschutz

Übersetzung: Agnieszka Dedek in Kooperation mit Leszek Piela; Sylwia Makowska

Vorwort des Oberbürgermeisters	4
Przedmowa Nadburmistrz	5
Vorwort Sachgebietsleiter Denkmalschutz.....	6
Przedmowa Ochrona Zabytków	7
Rahmenprogramm Program Ramowy.....	8
Stadthalle Hala Miejska	10
Frauenkirche Kościół Mariacki.....	11
Kathedrale St. Jakobus/Jakobuskirche Katedra/Kościół św. Jakuba.....	12
Weinberghausturm Wieża na Winnym Wzgórzu.....	13
Mietshaus Kamienica Czyszowa	14
Kirche St. Peter und Paul Kościół św. Piotra i Pawła	15
Waidhaus Skład Urzetu.....	16
Evangelisch-freikirchliche Gemeinde Zbór Ewangelicko-Wolnokościelny	17
Adventgemeinde Kościół Adwentystów.....	18
Wohnhaus Kamienica Bismarckstraße	19
Wohnhaus Kamienica Blumenstraße.....	20
Schlesisches Museum	22
Hallenhaus Dom Halowy	22
Rabryka	23
Christuskirche Kościół Chrystusa	24
Wohnhaus Kamienica	26
Ständehaus Dom Obrad Stanów	27
Kreuzkirche Kościół Krzyża.....	29
Scharfrichterhaus Dom Kata	30
Nikolaikirche und Nikolaikirchhof Kościół św. Mikołaja Cmentarz św. Mikołaja.....	31
Heiliges Grab Święty Grób.....	33
Mietshaus Kamienica Czyszowa	34
Pfarrhof Tauchritz Plebania Tauchritz.....	35
Dorfkirche Tauchritz Kościół Wiejski Tauchritz.....	36
Goldener Anker Pod Żółtą Kotwicą.....	37
Stadtmission Misja Miejska	38
Oktagon.....	39
Lutherkirche Kościół Lutra	40
Mietshaus Kamienica Czyszowa	41
Dorfkirche Kościół Wiejski Ludwigsdorf.....	42
Biblisches Haus Dom Biblijny	43
Barockhaus Dom Czyszowy	44
Nikolaiturm Wieża Mikołaja	45
Schwibbogenhaus Wandmalereien Malowidło Ścienne.....	46
Ehemalige Synagoge Dawna Synagoga	48
Dreifaltigkeitskirche Kościół św. Trójcy.....	49
Hallenhaus Kamienica Halowa	51
Kaisertrutz Barbakan Kaisertrutz.....	52
Reichenbacher Turm Wieża Reichenbach.....	53
Straßenbahn 29 Tramwaj 29	54
Heilig-Kreuz-Kirche Kościół św. Krzyża.....	55
Ehem. Ratswaage Dawna Waga	56
Untermarkt Rathaus Ratusz	57
Bürgerhaus Dom Mieszczkański.....	58
Hoffnungskirche Kościół Nadziei.....	59
DNK Workshop.....	60

**Sehr geehrte Damen und Herren,
liebe Gäste,**

zum diesjährigen Tag des offenen Denkmals freue ich mich, Sie hier in Görlitz begrüßen zu dürfen. Unter dem diesjährigen Motto „Talent Monument“ feiern wir nicht nur den Reichtum unserer historischen Bauwerke, sondern auch das Talent und die Leidenschaft, die hinter ihrer Erhaltung und Pflege stehen.

In diesem Jahr ist der Tag des offenen Denkmals ein ganz besonderer Anlass, denn wir feiern sein 30-jähriges Jubiläum als Aktionstag. Seit drei Jahrzehnten rückt dieser Tag die Denkmale und ihre Einzigartigkeit ins Rampenlicht und erinnert uns daran, wie wichtig es ist, unser kulturelles Erbe zu bewahren und zu schützen. Görlitz, mit seiner reichen Geschichte und seinem beeindruckenden architektonischen Erbe, ist ein wahrer Schatz an Denkmälern. Von mittelalterlichen Bauten bis hin zu prachtvollen Jugendstilgebäuden – unsere Stadt ist ein lebendiges Museum, das uns die Möglichkeit gibt, in vergangene Epochen einzutauchen und ihre Schönheit zu bewundern.

Der Tag des offenen Denkmals bietet uns die Gelegenheit, unseren Besucherinnen und Besuchern die bauliche und denkmalpflegerische Bedeutung unserer Stadt näherzubringen. Es ist ein Tag, an dem wir die Türen zu unseren Denkmälern öffnen und die Schätze, die sie beherbergen, der Öffentlichkeit präsentieren. Es ist ein Tag des Austauschs, des Wissens und der Begeisterung für unsere gemeinsame Geschichte. Ich möchte allen danken, die sich mit großem Engagement für die Organisation dieses besonderen Ereignisses eingesetzt haben. Es sind die Eigentümerinnen und Eigentümer der Denkmäler, die zahlreichen Freiwilligen und Unterstützerinnen und Unterstützer, die diese Veranstaltung erst möglich machen. Ihr unermüdlicher Einsatz und Ihre Hingabe für den Erhalt unserer Denkmäler sind von unschätzbarem Wert.

Genießen Sie diesen Tag des offenen Denkmals und lassen Sie sich von der Schönheit und dem Charme unserer historischen Bauten verzaubern. Tauchen Sie ein in die Vergangenheit und lassen Sie uns gemeinsam das kulturelle Erbe unserer Stadt würdigen.

Herzlich willkommen zum Tag des offenen Denkmals in Görlitz!

Octavian Ursu
Oberbürgermeister der Stadt Görlitz

**Szanowni Państwo,
Drodzy goście,**

z przyjemnością witam Państwa w Görlitz z okazji Dnia Otwartych Zabytków.

Pod tegorocznym hasłem „Talent Zabytek” celebруем nie tylko bogactwo naszych zabytkowych budowli, ale również talent i pasję, które kryją się za ich zachowaniem i troską o nie.

Dzień Otwartych Zabytków jest w tym roku szczególną okazją do świętowania, ponieważ obchodzimy jubileusz 30-lecia tej akcji. Od trzech dziesięcioleci ten dzień skupia całą uwagę na zabytkach i ich wyjątkowości, przypominając nam, jak ważne jest ich zachowanie i ochrona. Görlitz wraz ze swoją bogatą historią i imponującą spuścizną architektoniczną jest prawdziwym skarbcem zabytków. Od średniowiecznych budowli po wspaniałe secesyjne budynki – nasze miasto jest żywym muzeum, które daje nam możliwość zanurzenia się w minionej epoce i podziwiania ich piękna.

Dzień Otwartych Zabytków stwarza nam okazję do przybliżenia odwiedzającym architektonicznego i zabytkowego znaczenia naszego miasta. Jest to dzień, w którym otwieramy drzwi naszych zabytków i prezentujemy publiczności skarby, które kryją. Jest to dzień wymiany, wiedzy i zachwytu nad naszą wspólną historią. Pragnę podziękować wszystkim, którzy z wielkim zaangażowaniem włączyli się w organizację tego szczególnego wydarzenia.

Są to właścicielki i właściciele zabytków, liczni wolontariusze i osoby wspierające, dzięki którym to wydarzenie stało się możliwe. Ich niestrudzone zaangażowanie i poświęcenie dla zachowania naszych zabytków są bezcenną wartością.

Zapraszam do korzystania z Dnia Otwartych Zabytków i oczarowania się pięknem i urokiem naszych zabytkowych budowli. Zanurcie się Państwo w przeszłość i docenicie razem z nami kulturowe dziedzictwo naszego miasta.

Serdecznie witam na Dniu Otwartych Zabytków!

Octavian Ursu
Nadburmistrz Miasta Görlitz

Liebe Besucher und Besucherinnen des Tages des offenen Denkmals in Görlitz!

„TALENT MONUMENT“

Zum Tag des offenen Denkmals® am 10. September 2023

In diesem Jahr feiern wir ein ganz besonderes Jubiläum: Deutschlands größte Kulturveranstaltung wird 30! Ein Grund, die Besonderheiten und Fähigkeiten unserer Kulturdenkmale in den Fokus zu rücken. Unser gebautes Erbe scheint vor den aktuellen großen Themen im Bauwesen, sei es bei der Klimaanpassung, Normierungsprozessen oder Baukostensteigerung, hinten runter zu fallen und den Konkurrenzkampf gegen den Neubau zu verlieren.

So ist beispielsweise das Erreichen eines Effizienzhauses im Neubau eventuell einfacher zu bewerkstelligen als im Denkmal. Demgegenüber hat das Denkmal durch seine einmalig aufgewandte Erbauungsenergie bereits einen positiven Beitrag zum Klima geleistet. Ist es daher sinnhaft, diesen Wettbewerb überhaupt ins Leben zu rufen? Welche Maßstäbe und Werte setzen wir bei unserer Beurteilung von Neubauten und Denkmalen überhaupt an? Müssen es dieselben sein? Genau diese Fragen wirft das diesjährige Motto auf – es könnte nicht besser gewählt sein.

Worin die Stärken unserer Denkmale liegen, wird in diesem Jahr ganz konkret untersucht:

Der 17. Studierendenworkshop des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalpflege (DNK) ist in Görlitz zu Gast. Studenten unterschiedlicher Fachrichtungen begeben sich Anfang September in Deutsch Ossig, am Rande des Berzdorfer Sees, auf die Suche nach den verborgenen Talenten der, durch die Kohleförderung leergefallenen dortigen Gebäude. Zur Präsentation der Ergebnisse am Tag des offenen Denkmals in der Jugendherberge (Peterstraße 15) sind alle Interessierten eingeladen.

Wir laden Sie in diesem Jahr zu einer besonderen Talentsuche und vor allem zu einer Talentschau der Görlitzer Denkmale ein.

Tobias Panke
Sachgebietsleiter Denkmalschutz

Drodzy goście Dnia Otwartych Zabytków w Görlitz!

„TALENT ZABYTEK“

Z okazji Dnia Otwartych Zabytków 10 września 2023

W tym roku obchodzimy szczególny jubileusz: największe wydarzenie kulturalnie w Niemczech ma 30 lat! Jest to powód do zwrócenia uwagi na niezwykle cechy i umiejętności naszych pomników kultury.

Nasze budowlane dziedzictwo wydaje się schodzić na dalszy plan w porównaniu z aktualnie ważnymi tematami w budownictwie, czy to w zakresie adaptacji do zmian klimatycznych, procesów normalizacyjnych, czy też wzrostu kosztów budowlanych, przegrywając walkę konkurencyjną z nowym budownictwem.

Tak na przykład osiągnięcie energooszczędności przy stawianiu nowego budynku może być łatwiejsze do zrealizowania niż w przypadku zabytkowego budynku, z drugiej strony zabytek wniósł już swój pozytywny wkład do klimatu poprzez jednorazowo zastosowaną energię na wybudowanie. Czy zatem w ogóle ma sens tworzenie takiej rywalizacji? Jakie kryteria i wartości zastosujemy w naszym ocenianiu nowych budynków i zabytków? Czy muszą być takie same? Takie pytania nasuwa nam tegoroczne motto – trafniejszego nie można było wybrać.

W tym roku badane jest konkretnie to, na czym polegają mocne strony naszych zabytków:

17. warsztaty studenckie Niemieckiego Narodowego Komitetu Ochrony Zabytków (DNK) goszczą w Görlitz. Studenci różnych kierunków udadzą się na początku września do Deutsch Ossig nad jeziorem Berzdorf w poszukiwaniu ukrytych talentów znajdujących się tam budynków, które zostały opuszczone z powodu odkrytki węgla. Wszystkich zainteresowanych zapraszamy na prezentację wyników w Dniu Otwartych Zabytków do schroniska młodzieżowego (Peterstraße 15).

W tym roku zapraszamy Państwa na specjalne poszukiwanie talentów, a przede wszystkim na pokaz talentów zabytków miasta Görlitz.

Tobias Panke
Sachgebietsleiter Denkmalschutz

RAHMENPROGRAMM PROGRAM RAMOWY

GÖRLITZER UNTERWELTEN

Erleben Sie die Denkmale der Görlitzer Altstadt einmal anders. Im Erdreich unter Fundamenten sind Schicht für Schicht archäologische Zeugnisse der vergangenen Jahrhunderte konserviert. Bau- und Stadtgeschichte lassen sich so entdecken und erforschen. Was läge also näher, als sich ausführlich mit der Geschichte der Görlitzer Unterwelt zu befassen und sie in einer Führung durch die oft unbemerkten Stätten der Altstadt von Görlitz zu rekonstruieren? Karten sind über die Görlitz-Information, Fleischerstr. 19/ Obermarkt 32, erhältlich.

Termin 09.09.

jeweils um 10.00 und 13.00

Treffpunkt

Neptunbrunnen am Untermarkt

Dauer ca. 120 Minuten

Preis 10,00 Euro pro Person,

ermäßigt 7,50 Euro pro Person

(Kinder von 6 bis 14 Jahren)

EUROPA CHOR AKADEMIE UND ORCHESTERAKADEMIE DER SYMPHONIKER HAMBURG

Werkstattprobe und Vortrag: Robert Schumanns „Das Paradies und die Peri“ Das diesjährige Inspirationswort „Hereinforderung“ wird hier mehrfach umspielt: In Schumanns Oratorium „Das Paradies und die Peri“ (1843) versucht die sündige Peri, beflügeltes Kind eines Engels und einer Irdischen, ins Paradies zurückzukehren und muss dafür des Himmels liebste Gabe darbringen. Ihre Reise führt sie ins kriegsversehrte Indien, ins pestverseuchte Ägypten und nach Syrien, wo sie schließlich von einem Verbrecher diese Gabe erhält: die Tränen eines Bereuenden. Die Werkstattprobe findet im Rahmen des Lausitz Festivals statt.

Termin 10.09., 11.00 - 12.00

Aula des Beruflichen Schulzentrums

Christoph Lüders,

Carl-von-Ossietzky-Straße 13–16

Freier Eintritt

PODZIEMNE GÖRLITZ

Poznajcie zabytki starówki w Görlitz od innej strony. w ziemi pod fundamentami zachowały się warstwa po warstwie świadectwa archeologiczne minionych stuleci. Dzięki nim można odkrywać i badać historię budownictwa i miasta. Cóż innego można zaproponować niż dokładne zapoznanie się z historią podziemi Görlitz i odtworzenie jej podczas zwiedzania z przewodnikiem po często niedostrzeganych miejscach starówki Görlitz? Bilety są do nabycia w Informacji Turystycznej Görlitz przy Obermarkt 32.

Data i godzina

09.09 godz. 10:00 i 13:00

Miejsce zbiórki: Fontanna

Neptuna na Untermarkt

Czas trwania ok. 120 minut

Koszt 10,00 euro od osoby,

ulgowy 7,50 od osoby (dla dzieci od 6 do 14 lat)

EUROPEJSKA AKADEMIA CHÓRALNA I AKADEMIA ORKIESTROWA SYMPHONIKÓW HAMBURSKICH

Próba warsztatowa i wykład: „Raj i Peri” Roberta Schumanna Tegoroczne słowo-inspiracja „Hereinforderung”, będące połączeniem zaproszenia i wyzwania, pojawia się tu wielokrotnie: w oratorium Schumann „Raj i Peri” (1843) grzeszna Peri, skrzydlate dziecko anioła i ziemskiej kobiety, stara się powrócić do raju i w tym celu musi ofiarować najdroższy dar niebios. Jej podróż prowadzi do ogarniętych wojną Indii, do Egiptu, w którym panuje zaraza, i do Syrii, gdzie w końcu otrzymuje ten dar od przestępcy: łyż skruszonego.

Próba warsztatowa odbywa się w ramach Festiwalu Łużyck.

Data i godzina 10.09, 11:00 - 12:00

**Aula zespołu szkół zawodowych
Berufliches Schulzentrums
Christoph Lüders przy**

Carl-von-Ossietzky-Straße 13–16

Wstęp wolny

ERÖFFNUNG 10.00 AUF DEM UNTERMARKT. OTWARCIE O 10:00 NA UNTERMARKT.

KAPELLE BAGATELLE

Julia Boegershausen, Björn Bewerich, Stefan Dedek, Karl Helbig und Albrecht Höppner, aus verschiedenen musikalischen und schauspielerischen Bereichen kommend, agieren auf der Bühne als Kapelle Bagatelle zu verschiedensten Anlässen. Als freches Vorprogramm einer Theatervorstellung oder als mondäner Höhepunkt im Festival der Gefühle haben sie sich einen entsprechenden Namen gemacht: Bagatelle eben. Jiddische Lieder, die weinen und lachen, progressive Chansons oder tanzende Rhythmen der osteuropäischen Stetl stehen auf dem Programm des Quintetts, welches durch instrumentalen Abwechslungsreichtum musikalische Farben erklingen lässt.

Ihre Lust auf „ernste Unterhaltungsmusik“ wird sofort deutlich und immer wieder nehmen sie ihr Publikum ganz interaktiv mit auf die Reise in die Welt der 20/30er-Jahre, in die jüdische Kultur oder lassen längst vergessene Chansons und Lieder, teils unbekannter Komponisten zum Leben erwachen.

Termin 10.09., 14.00 – 17.00

Handwerk 20

KAPELLE BAGATELLE

Julia Boegershausen, Björn Bewerich, Stefan Dedek, Karl Helbig i Albrecht Höppner pochodzą z różnych muzycznych i aktorskich obszarów, ale przy rozmaitych okazjach wspólnie występują na scenie jako Kapelle Bagatelle. Pojawiając się w zuchwałym występie przed przedstawieniem teatralnym bądź jako światowy główny punkt programu Festiwalu Uczuć, przyjęli odpowiednią nazwę: bagatela. w programie tego kwintetu są piosenki jidysz, które wywołują łzy i śmiech, progresywne szansonetki lub taneczne rytmy wschodnio-europejskiego stetl, które dzięki instrumentalnej różnorodności brzmią muzyczną wielobarwnością. Ich zamiłowanie do „poważnej muzyki rozrywkowej” staje się od razu widoczne, za każdym razem zabierają publiczność w interaktywną podróż do świata lat 20. i 30. XX wieku, kultury żydowskiej lub przywracają do życia dawno zapomniane piosenki i pieśni, po części nieznanych kompozytorów.

Data i godzina 10.09, 14:00–17:00 / Handwerk 20

STADTHALLE HALA MIEJSKA

Mit dem Bau der Stadthalle wurde 1906 nach Plänen des Architekten Bernhard Sehring begonnen. Aufgrund fehlerhafter Statikberechnungen stürzte die Stahlkonstruktion der großen Hallendecke über dem konventionell errichteten Monumentalbau am 09.05.1908 ein und riss große Teile der Hallenwände mit sich. Bei dem tragischen Unglück gab es fünf Tote und elf Verletzte, es entstanden 60.000 Reichsmark Prozesskosten. Der Wiederaufbau erfolgte 1910. Konzipiert wurde die Halle für 2.500 Besucher, sowie für Chöre, Orchester und Orgel bis zu einer tausendköpfigen Besetzung.

Neben dem Konzerthaus von 1876 und dem Wilhelmtheater von 1889 war dies das dritte Gebäude für anspruchsvolle musikalische Großveranstaltungen. Der Saalbau besitzt große Korbbofenfenster und einen flach gegiebelten Eingangsbereich mit Vestibül. In den langseitigen zweigeschossigen Trakten befinden sich die Garderoben und die seitlichen Eingänge für das Parkett und den Rang. Der zum Garten gerichtete rückwärtige Teil beherbergt Gaststätte und Bankettsaal. Putten und Vasen in Kunststeinguss besetzen im Takt der Fassadengliederungen die Traufzonen der verschiedenen Ebenen des reich gegliederten Baukörpers.

Budowę Hali Miejskiej rozpoczęto w 1906 roku. Autorem planów był architekt Bernhard Sehring. w wyniku błędnych obliczeń statycznych 9.05.1908 r. zawalił się olbrzymi sufit hali. Stalowa konstrukcja sufitu wznosiła się ponad konwencjonalnie stawianą budowlą monumentalną. Zniszczone zostały ściany Hali. Podczas tego tragicznego wypadku zginęło pięć osób, a jedenaście zostało rannych. Koszty procesu wyniosły 60.000 RM. Odbudowę rozpoczęto i ukończono w 1910 r. Projekt zakładał pomieszczenie dla 2.500 słuchaczy, organów i tysiącosobowego chóru bądź orkiestry.

Obok Sali Koncertowej z 1876 r. i Teatru Wilhelma z 1884 r. była to trzecia budowla spełniająca wymagania organizacji tak wielkich przedsięwzięć. Sala główna posiada duże okna o łukach koszowych i płaskoszczytowe wejście z westybulem. w dłuższej dwupiętrowej części budowli znajdują się szatnie i wejścia boczne na balkon i parter. w zwróconej w kierunku ogrodu tylnej części znajduje się restauracja oraz sala bankietowa. Putta i wazy, wykonane ze sztucznego odlewu, zgodnie z podziałem elewacji zajmują strefy okapowe różnych poziomów bogato rozczłonkowanego korpusu budynku.

AM STADTPARK 1

Geöffnet 11:00 - 17:00. Es können der große und der kleine Saal besichtigt werden, die Teilnehmerzahl ist auf max. 50 Personen begrenzt.

Otwarty w godz. 11:00 - 17:00. Można zwiedzać małą i dużą salę, liczba zwiedzających jest ograniczona do maks. 50 osób.

FRAUENKIRCHE KOŚCIÓŁ MARIACKI

Aus einem Raubritterüberfall auf Görlitzer Kaufleute 1349 und den daraus resultierenden Auseinandersetzungen stammte das hohe Sühngeld, das die Stadt Görlitz zum Bau des Hospitals „Unserer Lieben Frau“ und seiner Kirche verwendete. Hundert Jahre nach der ersten, wahrscheinlich hölzernen Kirche, wurde zwischen 1449 und 1458 ein Neubau errichtet. Die Kirche mit der gedrungene dreischiffigen Halle und dem ausgeschiedenen Chor war 1473 so weit vollendet, dass sie geweiht werden konnte. Die Steinmetzarbeiten der Kirche gehören zu den schönsten der Oberlausitz. Besonders die Schlusssteinreliefs des Netzrippengewölbes, die Maßwerke der Fenster mit ihren Fischblasenrosetten und die Brüstung der Orgelempore sind bemerkenswert. Eine Besonderheit ist das große Maßwerkfenster des Turmes mit der flammenden Sternrosette (um 1460). Aufwendig gearbeitet ist auch das doppelte Westportal mit seiner Verkündigungsgruppe. Eine Vorstellung von der mittelalterlichen Farbigkeit der Kirche vermittelt die Polychromie der Schlusssteine. Die heutige neogotische Ausstattung (u. a. Altar, Kanzel, seitliche Emporen) stammt aus dem späten 19. Jahrhundert. Wie der gesamte Innenraum wurde sie in den 1930er-Jahren monochrom überfasst. Der ursprüngliche Zustand ist bis auf die hölzernen Seitenemporen in den letzten Jahren wiederhergestellt worden.

W 1349 r. miał miejsce rabunkowy napad na kupców z Görlitz. Dokończył go rozbójnik należący do stanu rycerskiego, który musiał zapłacić okup - pokutę za dokonaną zbrodnię. Za te pieniądze postawiono Szpital Maryi i kościół. w sto lat po pierwszym, najprawdopodobniej drewnianym kościele, pomiędzy rokiem 1449 a 1458, wybudowano nowy, halowy, o trzech masywnych nawach i zwężonym chórze. w 1473 r. był już na tyle wykończony, by można go było poświęcić. Kamienne elementy wystroju wnętrza świątyni należą do najpiękniejszych na Górnych Łużycach. Szczególnie reliefy zwieńczające sklepienie sieciowo-żebrowe, maswerki okien z rozetami w kształcie rybiego pęcherza i balustrada empy organów warte są uwagi. Osobliwością jest olbrzymie okno maswerkowe wieży, z rozetą gwiaździstą flamboyant (ok. 1460 r.). Portal zachodni z „Grupą Zwiastowania” zadziwia przepychem. Wcześniej wygląd i średniowieczną kolorystykę kościoła oddają niedawno odtworzone powierzchnie, np. popiersia na konsoli. Współczesny neogotycki wystrój (ołtarz, ambona, empy) pochodzi z późnego XIX w. w latach 30. XX. w całości nadano charakter monochromatyczny. Pierwotny stan aż po drewniane empy boczne został przywrócony w ostatnich latach.

AN DER FRAUENKIRCHE 16

Die Kirche ist von 12:00 - 17:00 geöffnet.
Um 14:00 und 15:30 werden Dachstuhlführungen
angeboten. Es wird um Spenden gebeten.

*Kościół jest otwarty w godz. 12 :00 - 17:00.
O godz. 14:00 i 15:30 oferowane są oprowadzenia po
poddaszu. Datki mile widzane.*

KATHEDRALE ST. JAKOBUS/ JAKOBUSKIRCHE KATEDRA /KOŚCIÓŁ ŚW. JAKUBA

Mit der ständig steigenden Einwohnerzahl und dem damit verbundenen Anstieg des Anteils an katholischen Gläubigen, wurde 1898 mit dem Bau dieser in Ost-West-Richtung angelegten Kirche begonnen. Es handelt sich um einen dreischiffigen Hallenbau im neogotischen Stil. Die Ziegelbauweise orientiert sich an mittelalterlichen Vorbildern. Auffällig sind die zahlreichen Stützmauern, die aufgrund des stark abfallenden Geländeprofiles notwendig wurden. Das Gotteshaus erhielt den höchstgelegenen Standort des Baugebietes, um seine Wirkung noch zu steigern.

Ein wesentliches Element des Sakralgebäudes ist der schlanke, aber sehr dominierende Turm an der Nordseite. Das Innere ist ebenfalls in Ziegelbauweise ausgeführt, wobei für die Pfeiler, Fenster- und Türgewände sowie für die Gurtbögen und Rippen braune und grüne Glasursteine verwendet wurden. Die Sankt-Jakobus-Gemeinde konnte sich erst 1918 als selbstständige Pfarrei bezeichnen und galt bis dahin als Kuratien-Gemeinde der Pfarrkirche zum Heiligen Kreuz. Kardinal Bengsch ernannte sie schließlich 1973 in päpstlichem Auftrag zur Prokathedrale, zwei Monate später wurde erstmalig ein Domkapitel berufen.

Aufwendig wurde in den letzten Jahren der Innenraum renoviert. Dabei entstand eine Neuschöpfung von Wand und Deckenfassung durch den Künstler Helge Warme, die die rekonstruierte Ausmalung von 1900 einbindet.

Wraz ze zwiększającą się liczbą mieszkańców, i co za tym idzie liczbą katolików, w roku 1898 rozpoczęto budowę tego położonego na osi wschód-zachód kościoła. Jest to trzynawowa budowla halowa utrzymana w stylu neogotyckim. Użycie cegieł odwołuje się do wzorów średniowiecznych. Wyraźnie widać mury ochronne, których zastosowanie tłumaczy typ podłoża, na którym wzniesiono budynek. Świątynia stoi w najwyższej położonej części miasta, co jeszcze potęguje wrażenie. Głównym elementem budowli jest wąska, lecz dominująca, wieża po stronie północnej.

We wnętrzu także dominują cegły. Przy czym filary, ościeża okien i drzwi, jak również pasy sklepieniowe i żebra, są ozdobione niebieską i brązową glazurą. Wielkie wrażenie wywołują elementy dekoracyjne ścian i sklepień, których oryginalne fragmenty zachowały się przy wyjściu oraz pod chórem i organami.

Gmina kościoła św. Jakuba mogła stać się samodzielną parafią dopiero w 1918 r. Do tego czasu należała ona do parafii Kościoła Świętego Krzyża. w roku 1973 na mocy papieskiego rozporządzenia kardynał Bengsch wyniósł świątynię do rangi prokatedry, a w dwa miesiące później stała się kapitułą. w ostatnich latach dużym nakładem odnowiono wnętrze świątyni. Artysta Helge Warme stworzył nową konstrukcję ściany i obramowania sufitu, która integruje odtworzone w 1900 roku malowidło.

3

AN DER JAKOBUSKIRCHE 1

Geöffnet 11:00 - 18:00 Uhr.

Otwarty w godz. 11:00 - 18:00.

WEINBERGHAUSTURM WIEŻA NA WINNYM WZGÓRZU

Die ehemalige Weinberggaststätte mit Aussichtsturm befindet sich auf einer parkähnlichen Anhöhe und war bis zu ihrer Schließung Mitte der 1980er-Jahre ein beliebtes Ausflugsziel. Das Weinberghaus wurde 1890 auf quadratischem Grundriss und weitgehend in Holzbauweise im Schweizer Stil errichtet. Die Schnitzverzierungen sind eher zurückhaltend gestaltet. Der Eingangsbereich an der Westseite ist verandaartig mit Vordach und Klinkermauerwerk ausgeführt. Diese wie auch die übrigen Fassaden werden durch Mittelrisalite gegliedert.

Das „geköpfte“ Zeltdach besitzt in diesem Bereich Ziergiebel. Die historische Ausstattung im Innenbereich ist leider nicht mehr erhalten. Der hölzerne Aussichtsturm mit massivem Unterbau wurde anlässlich der Industrie- und Gewerbeausstellung 1885 auf dem heutigen Lutherplatz errichtet und 1890 auf Initiative des Riesengebirgsvereins an seinen jetzigen Standort versetzt. Kürzlich ist er saniert worden. In südlicher Richtung befinden sich Reste der vier Pfeiler der Fußgängerbrücke zum Weinberghaus von 1888.

Ten dawny gościniec z wieżą widokową znajduje się na wzniesieniu o charakterze parkowym i był do połowy lat 80. ulubionym miejscem wycieczek. Dom na Winnym Wzgórzu został wybudowany w 1890 r. w stylu szwajcarskim na planie kwadratu i składa się w większości z drewnianych elementów. Ornamenty są raczej dyskretne. Otoczenie wejścia po stronie północnej przypomina werandę; budynek posiada tutaj także taras z zadaszeniem i murem klinkierowym. w skład konstrukcji innych stron fasady wchodziły ryzalite.

Dach namiotowy ma w tych częściach małe szczyty. Niestety oryginalne wyposażenie wnętrza nie dotrwało do naszych czasów. Drewniana wieża widokowa z masywną podbudową, zbudowana z okazji Wystawy Przemysłowej (1885 r.), stała początkowo na Lutherplatz. Jednak z inicjatywy Stowarzyszenia Gór Karkonoskich postawiono ją na obecnym miejscu (1890 r.) i niedawno odnowiono. Na południe od budynku znajdują się pozostałości czterech filarów kładki pieszej prowadzącej do Domu Na Winnym Wzgórzu (1888 r.).

MIETSHAUS KAMIENICA CZYNSZOWA

Das Gebäude Bahnhofstraße 37 wurde um 1890 als Mietshaus in geschlossener Bebauung errichtet.

Die Fassade der drei Obergeschosse ist in Sichtklinker ausgeführt, während das Erdgeschoss komplett verputzt ist. Typisch für die Görlitzer Gründerzeithäuser, nimmt auch dieses Haus Renaissanceformen in der Baugliederung auf.

Im Inneren besticht das Bauwerk vor allem durch seine kunstvoll und farbenfroh ausgestalteten Wände und Decken. Bereits im Eingangsbereich fällt die großflächige Wandgestaltung mit den aufgemalten Säulen, Friesen und Steinimitationen auf. An der Decke werden Veduten in Kassetten von Ornamentbändern gerahmt. Diese Bemalungen setzten sich im Treppenhaus weiter fort. Dort ist neben den Buntglasfenstern ist auch noch das originale Treppengeländer vorhanden. Böden, Fenster, Türen und Kachelöfen sind seit der Erbauungszeit unverändert Teil der historischen Ausstattung.

Budynek przy Bahnhofstraße 37 został wzniesiony około 1890 roku jako kamienica w zwartej zabudowie.

Fasada trzech górnych kondygnacji jest wykonana z klinkieru elewacyjnego, natomiast parter jest całkowicie otynkowany. Nawiązując do typowych budynków mieszkalnych z okresu powstania cesarstwa niemieckiego w Görlitz również ten budynek podejmuje formy renesansowe w swojej strukturze.

We wnętrzu obiekt zachwyca przede wszystkim kolorystyką i artystycznym wystrojem ścian i sufitów. Już w samym wejściu zwraca uwagę duża dekoracja ściany z namalowanymi filarami, fryzami i imitacjami kamienia. Na suficie znajdują się weduty w kasetonach otoczonych ornamentowymi wstęgami. Malowane dekoracje występują na klatce schodowej. Tu obok witrażowych okien zachowała się również oryginalna balustrada schodów. Podłogi, okna, drzwi i piece kaflowe stanowią od czasu powstania budynku niezmienną część historycznego wystroju.

5

BAHNHOFSTRASSE 37

Geöffnet 11:00 - 18:00 Uhr.

Otwarta w godz. 11:00 - 18:00.

KIRCHE DER ADVENTGEMEINDE KOŚCIÓŁ ADWENTYSTÓW

Die Adventkapelle wurde als Kapelle der Katholisch-Apostolischen Gemeinde zu Görlitz im Jahre 1901 erbaut und erfuhr 1970 eine durchgreifende Umgestaltung. Dabei handelt es sich um einen neuromanischen Bau, sichtbar an den Rundbogenfriesen und den Rundbogenfenstern des Langhauses sowie an dem

Rundfenster und der kleinen Zwerggalerie zur Bautzener Straße. Interessant ist die breite Treppe, die rampenartig und monumental angelegt ist und über die man das Eingangsportal erreicht. Besonders im Innenraum wird deutlich, dass auch der neuromanische Bau die Tradition des in der Oberlausitz üblichen Typs der romanischen Saalkirche mit Chor und Apsis (Chorhaupt) zeigt. Der Raumeindruck wird durch zwei Bauepochen dominiert, der historistischen und der modernen. Erstere spiegelt sich in der noch aus der Erbauungszeit erhaltenen Empore mit Pilasterdekorationen sowie in den farbigen Glasfenstern des Oberlichtes in der Apsis wider. Die Oberlichtfenster erscheinen heute etwas isoliert, da die korrespondierenden historistischen Dekorationen mit dem Lamm Gottes im Triumphbogen und mit der Strahlenglorie in der Apsis heute fehlen. Die 1970er-Jahre-Architektur wird durch die geometrisch gegliederten, polychromen Glasfenster, durch das Design der Lampen und die einheitliche, sachliche Ausmalung ohne weitere Dekorationen bestimmt. Diese wurde kürzlich in einem anderen Farbduktus erneuert.

Świątynia ta powstała w 1901 r. jako kaplica dla Katolicko-Apostolskiej Gminy w Gorlitz. W roku 1970 przeprowadzono szeroko zakrojoną przebudowę. Jest to budynek neoromański, co jest widoczne w okrągłotukowych fryzach i utrzymanych w tym samym stylu oknach korpusu nawowego, a od Bautzener Straße w okrągłym oknie i małej galerii arkadowej. Interesujące są szerokie schody: monumentalne i położone w sposób przypominający rampę, prowadzące do portalu głównego. Szczególnie we wnętrzu wyraźne staje się wrażenie, że budynek odwołuje się do gornofużycznej tradycji romańskich kościołów salowych z chórem i apsydą. Nad całością wnętrza dominują dwie epoki: historyzm i współczesność. Pierwsza widoczna jest w zachowanej w nienaruszonym stanie emporze z dekorowanymi pilastrami oraz w kolorowym oknie świetlika zdobiącym apsydę. Okno tego świetlika wydaje się obecnie być nieco wyizolowanym. Spowodowane jest to obecnością brakiem korespondujących z nim historyzujących dekoracji: Baranka Bożego w łuku i promienistej aureoli w apsydzie. Architektura lat 70. została podkreślona poprzez geometryczne, rozdzielone, kolorowe szyby okien, lampy oraz rzeczowe malowidła bez dekoracji (zostały ostatnio odnowione, zyskując inną tonację barw). W 1978 r. umieszczono tu organy, posiadające 523 piszczałek i osiem rejestrow.

BAUTZENER STRASSE 21

Geöffnet von 13:00 – 17:00. Die Kirche ist barrierefrei über einen Lift zu erreichen, es gibt barrierefreie Toiletten.

Otwarty w godz. 13:00 – 17:00. W kościele znajduje się winda umożliwiająca do niego dostęp oraz toalety dla osób niepełnosprawnych.

KIRCHE ST. PETER UND PAUL MIT GEORGENKAPELLE

KOŚCIÓŁ ŚW. PIOTRA I PAWŁA ORAZ KAPLICA ŚW. JERZEGO

Die Peterskirche ist die Hauptkirche von Görlitz. Ihre Baugeschichte reicht bis in das frühe 13. Jahrhundert zurück. Aus der Zeit um 1220 stammt der imposante spätromanische Westriegel mit einem prächtigen, vierfach gestaffelten Gewändeportal, auch „Brautportal“ genannt. Es wurde beim spätgotischen Neubau Ende des 15. Jahrhunderts sowie im 17. Jahrhundert verändert. Auf dem geschlossenen Westriegel erhebt sich das Turmpaar. Dienstartige Eckwülste, Frühformen des Maßwerks sowie Kleeblatt- und Zinnenfriese bilden die typischen Formen des Übergangsstils von der Spätromanik zur Frühgotik. Die ursprünglich dreischiffige spätromanische Basilika präsentiert sich heute als lichte fünfschiffige Hallenkirche der Spätgotik mit beeindruckender Raumwirkung. Die Krypta mit der Georgenkapelle, die um 1465 fertiggestellt wurde, gilt als einer der schönsten Räume dieser Stilperiode. Die Nordportalvorhalle wurde 1543 in reinen Renaissanceformen angebaut, die auf 1553 datierte Südvorhalle ahmt späteste Formen der Gotik nach. Ein Stadtbrand zerstörte 1691 nahezu das gesamte Inventar. Die heutige prächtige Ausstattung der Kirche stammt aus der anschließenden Zeit, wie auch Altar, Kanzel, Beichtstühle und die Orgel Eugenio Casparinis. Die beiden Maßwerkhelme sind eine Schöpfung des späten 19. Jahrhunderts.

Kościół jest główną świątynią Görlitz. Historia budowli rozpoczyna się w pierwszych latach XIII w. Zachowała się imponująca, późnoromańska (ok. 1220 r.) część zachodnia, ze wspaniałym, czteropoziomowo rozglifionym portalem (zwanym „Brautportal“). Zmieniano go w późnym gotyku oraz w wieku XVIII. Ponad ww. częścią wznosi się para wież. Różne elementy dekoracji, np. wczesne formy maswerków, fryzy w kształcie koniczyny czy też fryzy imitujące blanki, są charakterystycznymi przykładami przełomu stylów: późnoromańskiego i wczesnego gotyku.

Pierwotna, trzynawowa, późnoromańska bazylika prezentuje się obecnie jako świetlisty, pięcionawowy, późnogotycki kościół halowy z wywierającym potężne wrażenie wnętrzem. Krypta z kaplicą św. Jerzego (1465 r.) jest pięknym pomieszczeniem gotyckim. Renesansowy, stylistycznie „czysty”, westybul portalu północnego dobudowano w roku 1543; datowany na 1553 r. westybul południowy naśladuje najpóźniejsze formy gotyckie.

Pożar miasta z 1691 r. zniszczył prawie całe wyposażenie kościoła. Obecny, wspaniały inwentarz świątyni pochodzi z okresu krótko po pożarze – ołtarz, ambonę, konfesjonały, organy wykonał Eugenio Casparini. Kopuły wież są rekonstrukcją z końca XIX w.

BEI DER PETERSKIRCHE 7

Konzert: OrgelPunkt12 von 12:00 - 13:00.

Die Kirche ist geöffnet 13:00 - 18:00,

Führungen in der Kirche, in der Georgenkapelle (Krypta) oder auf dem Balkon zwischen den Türmen sind jederzeit auf Anfrage vor Ort möglich. Gebühr: 2,50 € pro Person, Kinder bis 14 Jahre kostenfrei.

Konzert organowy Punkt 12 od godz. 12:00 do 13:00.

Kościół jest otwarty w godz. 13:00 - 18:00,

Oprowadzenia w kościele, kaplicy św. Jerzego (krypta) i na balkonie między wieżami są możliwe o każdej porze na życzenie na miejscu.

Opłata: 2,50 € od osoby, dzieci do 14 lat bezpłatnie.

Waidhaus SKŁAD URZETU

Die Geschichte des ältesten Profanbaus von Görlitz reicht weit zurück. Schon vor der Gründung der Stadt wird er als Wirtschaftshof zu der um 1126 errichteten Burg Zhorelik erwähnt. Ende des 14. Jahrhunderts wurde das aus Bruchstein bestehende Objekt als Brauhaus genutzt und ging 1425 in städtischen Besitz über. Nachdem 1529 eine Lateinschule das Haus verließ, wurde es als Stapelhaus für die Tuchfärbepflanze Waid umgenutzt und erhielt somit seinen heutigen Namen.

Mitte des 16. Jahrhunderts diente das Gebäude als Speicher für Zinsgetreide, woher der früher ebenfalls verwendete Name „Renthhaus“ stammt. Nutzungen als Spritzenhaus der Feuerwehr oder als Kriegsküche folgten. Heute beherbergt das Waidhaus das Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege. Entsprechend dem stetigen Nutzungswandel erfuhr das Gebäude vielfach Umbauten. Das heutige Erscheinungsbild des Gebäudes geht auf die umfangreiche Fassadenerneuerung von 1997 zurück. Markant wird es von den rekonstruierten Renaissancegiebeln, den lukenartigen Fassadenöffnungen und der aufgeputzten farbigen Eckquaderung bestimmt.

Historia najstarszego budynku świeckiego miasta sięga bardzo dawnych czasów. Jeszcze przed założeniem Görlitz dom był wspomniany jako folwark należący do zamku „Zhorelik” (powstałego w 1126 r.). Z końcem XIV w. obiekt (zbudowany z kamienia łamanego) służył za browar. w roku 1425 został przejęty przez miasto. w 1529 r. wyprowadza się z niego progimnazjum, a pozostawione powierzchnie są wykorzystywane jako skład roślin barwierskich (m.in. urzetu barwierskiego – niem. der Waid – stąd nazwa budynku).

Później (poł. XVI w.) służył jako magazyn zboża podatkowego (z tego czasu pochodzi inna nazwa – „Renthhaus”). Następnie mieściła się w nim remiza strażacka i kuchnia polowa. Obecnie jest centrum kształcenia zawodowego rzemiosła i ochrony zabytków. Ze względu na wielorakie funkcje, jakie pełnił „Waidhaus”, często zmieniał się jego wygląd. Obecny wizerunek zawdzięcza renowacji dokonanej w roku 1997. Jest on zdeteminowany w bardzo charakterystyczny sposób przez zrekonstruowane renesansowe szczyty, wielkie okna i kolorowe, otynkowane narożne ciosy.

BEI DER PETERSKIRCHE 8

Geöffnet 11:00 - 18:00.

Otwarty w godz. 11:00 - 18:00.

8

EVANGELISCH-FREIKIRCHLICHE GEMEINDE (BAPTISTEN) ZBÓR EWANGELICKO- WOLNOKOŚCIELNY (BAPTYŚCI)

Nachdem in den 1920er-Jahren der Versammlungssaal für die 1898 gegründete Gemeinde der evangelisch-freikirchlichen Baptisten zu klein geworden war, wurde in der ehemaligen Textilfabrik Gebrüder Hoffmann in der Bismarckstraße 15 ein Objekt gefunden, das sich als neuer Versammlungssaal eignete. So wurde die Evangelische Gemeinde gläubig getaufter Baptisten im Jahr 1930 zu dessen Eigentümer. Der Görlitzer Baumeister Fritz Dudel baute das ganze Gebäude um, sodass aus der ehemaligen Werkshalle ein großer Versammlungssaal und aus dem nebenliegenden Lagerraum ein kleiner Bet- und Jugendsaal wurde. Des Weiteren entstanden zwei Wohnungen, mehrere kleine Nebenräume und Toiletten für die Gemeinde.

Das Gebäude dient als Kirche und ist nicht in die benachbarte Bebauung eingespannt. Es ist von der Straße zurückgesetzt und wird durch eine Mauer und einen Zaun vom öffentlichen Straßenraum abgegrenzt. Nach dem Tor führt ein gerader Weg zur Eingangstür, die von einem schlichten Portal gerahmt wird. Über der Tür ist ein großes Kreuz angebracht, rechts und links sind hohe schmale Fenster angeordnet. Der linke Flügel ist zweigeschossig und besitzt unterschiedliche Fensterformate. Vor dem freistehenden Gebäude befindet sich ein Vorgarten mit Sträuchern und Nadelbäumen.

Po tym, jak w latach 20. dziewiętnastego wieku sala konferencyjna założonego w roku 1898 Zboru Ewangelicko-Wolnokościelnego Baptystów stała się za mała, znaleziono w ówczesnej fabryce włókienniczej braci Hoffmann przy ulicy Bismarckstrasse 15 obiekt nadający się na nową salę konferencyjną. Tym sposobem Ewangeliczny Zbór ochrzczonych w wierze Baptystów stał się w roku 1930 właścicielem obiektu. Mistrz budowlany z Görlitz, Fritz Dudel, przebudował cały budynek w taki sposób, że z ówczesnej hali fabrycznej powstała duża sala konferencyjna, a z przyległego magazynu mała sala modlitw i sala dla młodzieży. Oprócz tego powstały dwa mieszkania, kilka małych pomieszczeń dodatkowych i toalety dla społeczności. Budynek służy jako kościół i nie jest połączony z sąsiednimi budynkami. Jest położony z dala od drogi i odgrodzony murem oraz ogrodzeniem od ruchu ulicznego. Za bramą droga prowadzi prosto do drzwi wejściowych, obramowanych skromnym portalem. Nad drzwiami znajduje się duży krzyż, z prawej i lewej strony są wysokie i wąskie okna. Lewe skrzydło ma dwie kondygnacje z różnymi formatami okien. Przed wolnostojącym budynkiem jest ogródek, gdzie rosną krzewy i drzewa iglaste.

BISMARCKSTRABE 15

Geöffnet 11:30 – 17:00. Musik und Entspannung im Hofgarten und im Café Vis à Vis (gegenüber, Bismarckstraße 19), 18:30 Konzert mit Luisa Köhler

Otwarty w godz. 11:30 – 17:00. Muzyka i relaks w ogrodzie na dziedzińcu i w kawiarni Vis à Vis (naprzeciwko Bismarckstraße 19), o godz. 18:30 koncert Luisy Köhler

WOHNHAUS KAMIENICA

Das Haus Bismarckstraße 19 steht traufständig zur Straße und ist mit einem Satteldach versehen. Im Erdgeschoss des dreigeschossigen Gebäudes befindet sich ein Laden, der durch konsolenartige Pilaster unterteilt ist. Die beiden Obergeschosse besitzen sieben Fensterachsen, von denen auf jeder Seite die äußeren zwei Achsen geschossübergreifend aus der Fassade hervortreten. Diese Achsen werden durch die darüber liegenden Zwerchhäuser mit Volutengiebel vertikal betont. Zwischen den Zwerchhäusern befindet sich ein Mezzaningeschoss. Eine Besonderheit des Gebäudes sind die Zierfliesen in der Hofdurchfahrt, welche fünf verschiedene Görlitzer Stadtansichten – vermutlich aus der Bauzeit des Hauses – zeigen.

Die Fliesen wurden von der Mosaikfabrik in Mettlach, dem Stammwerk der Firma Villeroy & Boch produziert. Der aus Görlitz stammende Physiker und Nobelpreisträger Hans Georg Dehmelt wurde in diesem Haus am 9. September 1922 geboren.

Dom przy Bismarckstaße 19 ustawiony jest kalenicą do ulicy i posiada dwuspadowy dach. Na parterze trzykondygnacyjnego budynku znajduje się sklep, którego witrynę dzielą pilastry w rodzaju konsoli. Obie górne kondygnacje posiadają siedem osi okien, z których z obu stron zewnętrzne dwie osie ujęte w jedną płaszczyznę wychodzą przed lico fasady. w pionie owe zewnętrzne osie podkreślone są także przez leżące nad nimi facjaty o szczytach z wolutami. Między facjatami znajduje się mezzanino (półpiętro). Szczególną rzeczą w budynku są ozdobne płytki we wjeździe na podwórze, które przedstawiają pięć różnych widoków miasta Görlitz, pochodzących prawdopodobnie z czasów budowy domu.

Płytki zostały wyprodukowane w fabryce mozaiki w Mettlach, zakładzie macierzystym firmy Villeroy & Boch. Pochodzący z Görlitz fizyk i laureat Nagrody Nobla Hans Georg Dehmelt przyszedł na świat w tym domu 9 września 1922 roku. Zmarł 7 marca 2017 roku.

BISMARCKSTRABE 19

Ab 11.30 sind die Hofdurchfahrt mit historischen Fliesen und Ansichten von Görlitz sowie Café Vis à Vis geöffnet.

Od godz.11:30 otwarta jest brama wjazdowa z historycznymi płytkami i widokami Görlitz oraz kawiarnia Vis à Vis.

WOHNHAUS KAMIENICA

Das Gebäude Blumenstraße 7 wurde um das Jahr 1920 umgebaut. Es diente viele Jahre hinweg der Evangelisch-methodistischen Kirche als Versammlungsort.

Die Fassade des zweigeschossigen Baus wird durch expressionistische Pilaster gegliedert. Der Eingang liegt an der Schmalseite des Hauses und ist über Treppenstufen zu erreichen. Bauzeitliche Gestaltung hat sich im Inneren erhalten. Dazu gehören unter anderem die Stuckleisten an den Decken und die farbige Fassung der Wände. Erst vor wenigen Jahren wurde bei Baumaßnahmen im Wintergarten eine historische Wandfassung wiederentdeckt.

Budynek przy Blumenstraße 7 został zbudowany około roku 1920. Przez wiele lat służył jako miejsce zgromadzeń Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego.

Fasada dwupiętrowego budynku podzielona jest ekspresjonistycznymi pilastrami. w wąskiej części budynku znajduje się wejście, do którego prowadzą schody. Układ architektoniczny zachował się również wewnątrz. Jego elementami są między innymi listwy stiukowe na sufitych i kolorystyka ścian. Dopiero kilka lat temu podczas prac budowlanych w ogrodzie zimowym odkryto zabytkową oprawę ścienną.

SCHLESISCHES MUSEUM

Das Haus Brüderstraße 8, „Schönhof“ oder früher „Roter Hof“ genannt, ist das älteste Görlitzer Bürgerhaus im Stil der Renaissance. Ein Ursprungsbau mit dem Namen „Schönhof“ ist urkundlich bereits 1402 belegt. Im Jahre 1525 zerstörte ein Stadtbrand dieses Gebäude. Der Neuaufbau erfolgte 1526 unter der Leitung von Wendel Roskopf d. Ä.. Aus der Frühzeit sind drei nebeneinanderliegende, schmale, aber dafür sehr tiefe ältere Hauseinheiten erkennbar, die zu einem Gebäude verschmolzen. Über die Höhe von zwei Obergeschossen erhebt sich heute ein trutziger Bau, der im Grundriss die Figur von zwei zusammengefügtten Rechtecken hat.

Das Hauptdach des Hallenhauses steht zur Straße traufseitig, ein markanter Giebel dominiert die Ansicht zum Untermarkt. Die Fassade ist durch kunstvolle Sandsteingewände und Fenstergruppen klar gegliedert. Der ausgeprägte Erker befindet sich zentral in der Achse Brüderstraße und Untermarkt. Über lange Zeit diente das herrschaftliche Wohn-, Handels- und Brauhaus auch als fürstliche Herberge der Stadt Görlitz. Bis ins 20. Jahrhundert hinein erfuhr das Gebäude zahlreiche Umbauten.

Dom znajdujący się przy Bruderstraße 8, zwany wcześniej „Roter Hof“ a obecnie „Schönhof“, jest najstarszym renesansowym domem mieszczańskim Görlitz. Wzmianki o budowli „Schönhof“ można znaleźć w dokumentach pochodzących już z roku 1402. w 1525 r. pożar miasta niszczy budynek. Odbudowa miała miejsce w 1526 r. i przeprowadzono ją pod kierownictwem Wendela Roskopfa starszego. Dziś możemy rozpoznać trzy wąskie, ale bardzo głębokie, wcześniejsze niezależne od siebie domy, które utworzyły „Schönhof“. To, co możemy obecnie oglądać, wznosi się dumnie jako dwupiętrowy, postawiony na planie dwóch kwadratów budynek.

Dach główny tej budowli halowej skierowany jest okapem ku ulicy a charakterystyczny szczyt dominuje nad Rynkiem Dolnym. Pełna artyzmu fasada jest bardzo czytelna, a to poprzez malowniczy układ grup okien obramowanych piaskowcem; natomiast na linii przecięcia Bruderstraße i Rynku Dolnego znajduje się wyrazisty wykusz. Przez długi czas „Schönhof“ służył za wspaniałe mieszkanie, handlowano i warzono w nim piwo, był także pierwszą gospodą miasta Görlitz. Do XX wieku budynek był często poddawny przeróbkom.

BRÜDERSTRASSE 8

Der Eintritt ist an diesem Tag frei.

Wstęp w tym dniu jest wolny.

12

HALLENHAUS DOM HALOWY

Da das Hallenhaus Brüderstraße 9 nahezu unsaniert ist, lässt sich das Leben in einem Görlitzer Altstadtstadthaus durch die letzten Jahrhunderte hier exemplarisch nacherleben. Neben dem Hauptausstellungsstück, dem Gebäude selbst, sind herausragende Fotoinstallationen von Ulrich Schwarz zu sehen. Gezeigt werden eine Auswahl exemplarischer Gebäude an der Via Regia in Polen mit den Stationen Liebenthal, Greiffenberg, Schweidnitz, Krakau und Jaroslau. Die Gebäudestruktur des Hauses wird in einem hochpräzisen 3-D-Druck gezeigt. In drei Querschnitten durch das Gebäude wird somit die Anatomie des Hauses sichtbar und verständlich.

Ponieważ budynek kamienicy halowej przy Brüderstraße 9 jest prawie nieodnowiony, jest przykładem, jak wyglądało życie w kamienicy starego miasta w ostatnich stuleciach. Obok głównego eksponatu, czyli samego budynku, można zobaczyć wspaniałe instalacje fotograficzne Ulricha Schwarza. Prezentowany jest wybór tego typu kamienic w miastach leżących przy via Regia w Polsce, takich jak Lubomierz, Gryfów Śląski, Świdnica, Kraków i Jarosław. Struktura budynku jest pokazana w precyzyjnym wydruku 3D. w trzech przekrojach anatomia kamienicy staje się widoczna i zrozumiała

RABRYKA

An der Ecke Conrad-Schiedt-Straße – Hilgerstraße, an der die Fassade des Gebäudes deutlich zu sehen ist, befindet sich ein aus braunrotem Klinkerziegelmauerwerk errichteter Hallenbau aus dem frühen 20. Jahrhundert. Bei ihm handelt es sich um die ehemals zum Werk 1 gehörende Furnierhalle, einst mit „Lackierwerkstätte auf dem Grundstück der Aktien-Gesellschaft für Fabrikation von Eisenbahn-Material zu Görlitz“ bezeichnet, die als Jugend- und Soziokulturelles Zentrum in Görlitz genutzt wird.

Na rogu ulic Conrad-Schiedt-Straße-Hilgerstraße, z którego to miejsca wyraźnie widać fasadę budowli, znajduje się zbudowana z brązowo-czerwonej cegły klinkierowej hala z początku 20 wieku. Jest to należąca kiedyś do Zakładu nr 1 Furnierhalle, zwana kiedyś „Warsztaty lakiernicze na terenie Spółki Akcyjnej produkcji materiałów kolejowych w Görlitz”, a w której w przyszłości ma się znajdować młodzieżowe centrum społeczno-kulturalne Görlitz.

CONRAD-SCHIEDT-STRABE 23

Führungen werden aller 2 Stunden angeboten.
Eine Behindertentoilette ist vorhanden.

*Co dwie godziny oferowane są oprowadzenia.
Dostępna jest toaleta dla osób niepełnosprawnych.*

14

Die Ostfassade, von der aus das Gebäude über die Conrad-Schiedt-Straße betreten werden kann, konnte früher durch die drei noch erkennbaren Fassadenöffnungen von Zügen befahren werden, bis die zwei südlichen zugemauert wurden und die Befahrung fortan nur noch durch den nördlichsten der drei geschah. Im südlichen Bereich wurde eine Empore eingezogen, die durch eine Kranbahn mit der Stützenreihe des nördlichen Teils verbunden wurde. Über diese Reihe hinweg wurde das Dach weitergeführt und der darunterliegende Abschnitt durch Abtrennung mithilfe einer Holzkonstruktion zur Unterbringung von Büros, Lagerräumen und eines Waschraums genutzt. Von der Hilgerstraße aus ist dieser Teil als nördlicher Fassadenanbau neben der ehemals dreiachsigen Halle erkennbar. Das Licht fiel zu einem großen Teil über die hochaufragenden Bogenfenster ins Halleninnere sowie über die Oberlichter des leicht geneigten Satteldaches. Im Jahre 2013 fand man dieses Dach teils eingestürzt vor und an der Bausubstanz bestanden erhebliche Schäden durch die andauernde Feuchtigkeit. Das Dach samt Dachreiter, der Fußboden, alle Einbauten innerhalb der Halle und das Nebengebäude (Zimmererwerkstatt) mussten 2018 abgebrochen werden. Das Innere wurde großzünftig entrümpelt, sodass die ehemalige Furnierhalle in naher Zukunft wieder eine neue Nutzung erhalten kann.

Od strony elewacji wschodniej, od której można wejść do budynku przez Conrad-Schiedt-Straße, mogły wjeżdżać kiedyś pociągi przez trzy dostrzegalne jeszcze bramy w elewacji, do czasu, gdy dwie południowe zostały zamurowane i ruch mógł się odbywać tylko przez jedną z nich, najdalej wysuniętą na północ. w południowej strefie zbudowano empore, wspartą na torze podsuwnicowym i połączoną z rzędem podpór podpór w części północnej. Całość zabudowano dachem, a znajdującą się poniżej przestrzeń przedzielono konstrukcją drewnianą i wykorzystano ją na biura, magazyny i umywalnię. Część ta widoczna jest od ulicy Hilgerstraße jako dobudówka do elewacji północnej obok dawnej hali trzynawowej. Do wnętrza hali światło przedostawało się głównie przez wysokie okna łukowe, a także przez świetliki w lekko skośnego dachu dwuspadowego. w roku 2013 stwierdzono częściowe zapadnięcie się tego dachu, a w substancji budowlanej znaczne uszkodzenia spowodowane permanentnym zawilgoceniem. Dach łącznie ze świetlikami, podłogą, całym wyposażeniem hali oraz dobudowany warsztat stolarski trzeba było w roku 2018 rozebrać, a wnętrze dokładnie opróżnić, aby dawna hala fornirowania mogła znaleźć w niedalekiej przyszłości nowe zastosowanie

CHRISTUSKIRCHE KOŚCIÓŁ CHRYSYUSA

Rauschwalde wurde 1925 nach Görlitz eingemeindet. Zwar hatte sich hier schon 1915 eine evangelische Kirchengemeinde gegründet, doch erst 22 Jahre später begann man mit dem Bau der Christuskirche. Auf Initiative des Gemeindepfarrers Kurt Graetz wurde der Entwurf des Berliner Architekten Otto Bartning realisiert. Otto Bartning gehörte zu den bedeutendsten Protagonisten der modernen Architektur in Deutschland und war von 1926 bis 1930 Direktor der Bauhochschule in Weimar. Die Christuskirche ist der letzte vollendete Kirchenbau in Deutschland vor Ausbruch des Zweiten Weltkrieges. Ein weithin sichtbares Merkmal ist der schlanke Glockenturm der Kirche mit seinem Pyramidendach. Während die rückseitig gelegene Westfassade fensterlos und mit mächtigen Strebepfeilern plastisch gegliedert ist, wirkt der langgestreckte Bau zur Straße hin mit seinen durch Pultdächer gegliederten Fensterbändern offen und einladend. In dem klaren, sehr hohen Innenraum ergibt sich ein wohlklingendes Farbenspiel zwischen den natürlichen Holztönen des Altars und der Bestuhlung, den hell geschlammten Ziegelwänden sowie den dunklen Brauntönen des Fußbodens. Zwei Reliefs am Altar aus Mooreiche von Joachim Utech zeigen symbolhaft Anfang und Ende des Menschenlebens. Die Pläne zum Bau der Kirche waren bereits genehmigt, als die zusätzliche Auflage zum Bau eines Luftschuttraumes erteilt wurde. Dies hatte die Konzipierung eines höher gelegenen Kirchenbaus zur Folge.

Rauschwalde przyłączono do Görlitz w roku 1925. Mimo że już w 1915 r. powstała tu gmina ewangelicka, to dopiero w 1937 rozpoczęto budowę kościoła Chrystusa. Z inicjatywy pastora Kurta Graetza zrealizowano plany berlińskiego architekta Otto Bartninga. Należał on do najważniejszych protagonistów współczesnej architektury w Niemczech i był w latach 1926–1930 dyrektorem Wyższej Szkoły Budownictwa w Weimarze. Kościół Chrystusa jest ostatnim ukończonym przed wybuchem II wojny światowej kościołem w Niemczech. Widocznym z daleka elementem charakterystycznym tej budowli jest wąska wieża i jej dach w formie piramidy. Mimo położonej z tyłu fasady zachodniej, która nie posiada okien i ozdobiona jest potężnymi przyporami, długi budynek dzięki pasmom okien z dachami pulpityowymi sprawia wrażenie otwartego i zachęcającego do odwiedzenia. w czystym stylizacyjnie, bardzo wysokim wnętrzu uderza harmonia pomiędzy naturalnymi kolorami drewnianego ołtarza i ławami, pomalowanymi jasnymi farbami cegłami ścian i ciemnobrązowymi tonami posadzki. Dwie płaskorzeźby na dębowym ołtarzu dłuta Joachim Utecha przedstawiają w sposób symboliczny początek i koniec życia człowieka. Plany kościoła były już urzędowo zatwierdzone, kiedy dodatkowo nakazano budowę schronu przeciwlotniczego. Spowodowało to powstanie wyżej położonej budowli.

DIESTERWEGPLATZ

Geöffnet von 12:00 - 18:00.

Kościół jest otwarty w godz. 12:00 - 18:00.

15

WOHNHAUS KAMIENICA

Unter allen bestehenden Apotheken in Görlitz ist die Apotheke am Demianiplatz 56 die älteste. Sie wurde bereits 1870 in dem Gebäude, das von Anfang an für Wohn- und Geschäftsräume konzipiert war, eröffnet. Mehrere Umbauphasen lassen auf die bewegte Geschichte des Hauses schließen. Besonders schmuckvoll gestaltet ist vor allem der Erker an der Ecke über dem Ladeneingang:

Den Volutenkonsolen, die den Erker stützen, ist je eine auf einem Akanthusblatt kniende Karyatide vorgelagert. Sie bilden so einen herrschaftlichen Auftakt für Haus und Platz. Zur erhaltenen historischen Ausstattung des Gebäudes zählen das Tafelparkett mit Friesen, Türen mit Glasfenstern und Kachelöfen. Auch die Treppenhäuser mit Granitstufen und Metallgeländern mit Holzhandläufen haben sich in farbiger Gestaltung erhalten.

Spośród wszystkich aptek w Görlitz najstarszą jest apteka przy Demianiplatz 56. Została otwarta już w 1870 roku w budynku, który od początku był przeznaczony na funkcję mieszkalno-handlową. Liczne etapy przebudowy pozwalają domyślać się bogatej historii tego budynku. Szczególnie ozdobnie prezentuje się przede wszystkim wykusz w narożniku nad wejściem do apteki: dwie wolutowe konsole, które podtrzymują wykusz, wysunięte są poprzez dwie karyatydy klęczące na liściach akantu, co tworzy w ten sposób wspianą wstęgę do kamienicy i placu. Do zachowanych zabytkowych elementów budynku należą parkiet z fryzami, przeszklone drzwi i piec kaflowe. Również klatki schodowe z granitowymi schodami i metalowymi balustradami zakończonymi drewnianymi poręczami zachowały swoją kolorystykę.

STÄNDEHAUS DOM OBRAD STANÓW

Über viele Jahrhunderte war das Markgraftum Oberlausitz ein ungeteiltes Territorium mit einer eigenen Landesverfassung. Erst mit dem Wiener Kongress zerfiel die Region in einen sächsischen und einen preußischen Teil, zu dem auch Görlitz gehörte. Auch die Landstände – Standesherrschaften, Landadel, geistliche Institutionen, Vertreter der Sechsstädte – wurden entsprechend in zwei Gruppen aufgegliedert. Da der alte Versammlungsort, die Ortenburg in Bautzen, in Sachsen verblieben war, wurde Görlitz nun die neue landständische Zentrale des preußischen Markgraftums Oberlausitz. Ihrer alten Macht durch die Einführung moderner preußischer Verwaltungsstrukturen beraubt, konnten sich die Landstände doch als kommunale Körperschaft behaupten.

Przez wiele wieków Łużyce Górne były jednolitym terytorium, samodzielnym i posiadającym własne prawa margrabstwa. Dopiero po Kongresie Wiedeńskim region podzielono na dwie części – saksońską i pruską (Görlitz przypadło Prusom). Stany (wielcy, dobrze urodzeni posiadacze latyfundiów, szlachta ziemska, duchowieństwo, przedstawiciele Związku Sześciu Miast) zostały również podzielone na dwie grupy. Jako że dawne miejsce spotkań stanów znajdowało się w Bautzen (Ortenburg), należącym już do Saksonii, Görlitz przejęło funkcję reprezentacyjnego centrum Górnoluzyckiego Margrabstwa Prus. Wraz z wprowadzeniem przez Prusy nowoczesnych struktur administracyjnych stany straciły swoją potęgę i zorganizowały się w formę stowarzyszenia miejskiego.

DR.-KAHLBAUM-ALLEE 31

geöffnet 10:00 - 17:00.

Od 10:00 do 17:00.

17

Ausdruck ihres Selbstbewusstseins und ihrer wirtschaftlichen Leistungsfähigkeit ist das vor rund 150 Jahren, am 19. September 1854, eingeweihte Ständehaus. Wie die Jägerkaserne ist es aus großen Granitblöcken errichtet. Zusammen mit dem Zinnenbesatz des gesamten Gebäudes verleiht dies dem Bau einen äußerst wehrhaften und repräsentativen Charakter. Architekt war Carl Ferdinand Busse. Der hohe Anspruch der Landstände, die sich immer wieder gegenüber der preußischen Verwaltung durchsetzen mussten, ist ebenfalls am prächtigen Treppenhaus mit gewandeltem Treppenlauf abzulesen. Sein ursprünglicher Zustand wurde wiederhergestellt. Der eigentliche Versammlungsraum im ersten Obergeschoss ist bald nach 1900 in aufwendigen Jugendstilformen neu gestaltet worden.

Budynek Obrad Stanów, otwarty uroczystie 19.09.1854 r., jest przykładem ich wciąż wielkiej siły oraz dużych możliwości ekonomicznych. Podobnie jak koszary Jägerkaserne siedzibę (wg planów architekta Carla Ferdinanda Bussego) zbudowano z granitowych bloków oraz umieszczono na nim blanki. Uzyskano w ten sposób wrażenie, iż budowla jest bardzo dobrze chroniona i przy okazji pełni funkcję reprezentacyjną.

Wysokie aspiracje stanów, które musiały stawiać opór pruskim urzędowi, można łatwo zauważyć chociażby na bardzo reprezentacyjnej klatce schodowej i kręconych schodach. Ich oryginalny wygląd przywrócono niedawno. Właściwa Sala Zebrań znajdująca się na pierwszym piętrze otrzymała krótko po 1900 r. wygląd secesyjny.

KREUZKIRCHE KOŚCIÓŁ KRZYŻA

Die evangelische Kreuzkirche am Rand der inneren Südstadt zwischen Arndt- und Reuterstraße wurde 1913 bis 1916 nach den Plänen des Dresdner Architekten Rudolf Bitzan erbaut. Der Kirchenbau im Reformstil beschriftet architektonisch neue Wege, da er sich als erstes Gotteshaus der Region von historistischen Stilvorgaben löste. Die klassische Abfolge von Atrium, Turm, Langbau und Altarplatz wurde jedoch auch hier beibehalten. Das Atrium des von massiven Arkadengängen umgebenen Vorplatzes war ideell ein Rückgriff auf die frühchristliche Architektur. Kennzeichen moderner Bauauffassung sind u. a. die steilen Vierkantpfeiler und die schlanken Fensterbahnen. Der wuchtige Turmklötz ist nach Westen nur durch ein großes hohes Rechteckfenster gegliedert, dessen Ausformung das namensprägende Kreuz bildet. Der zurücktretende obere Turmteil, der das Geläut aufnimmt, erscheint als dichte Folge von Pfeiler- und Öffnungsbahnen mit einer schlichten Kupferhaube als Abschluss.

Die qualitätvolle Ausstattung ist vollständig erhalten. Sie weist noch Anklänge an die Formensprache des Jugendstils auf.

Ten ewangelicki kościół leży na obrzeżach południowej części śródmieścia, pomiędzy Arndtstraße a Reuterstraße. Został zbudowany w latach 1913-16 wg projektów dreźnieńskiego architekta Rudolfa Bitzana. Kościół utrzymany w stylu reformowanym wytyczył nowe drogi architektoniczne – uwolnił się on bowiem jako pierwszy w całym regionie od historyzującej stylistyki. Jednakże klasyczny porządek atrium, wieży, korpusu naw i miejsca przeznaczonego dla ołtarza został zachowany. Atrium z masywnymi arkadami zostało pomyślane jako cytat z architektury wczesnochrześcijańskiej. Elementami współczesnymi są np. strome cztero- i trójkątne filary i wąskie okna. Masywna wieża jest od zachodu ozdobiona tylko przez jedno duże, wysokie, prostokątne okno w formie krzyża (nawiązanie do nazwy kościoła). Natomiast jej cofnięta wyższa część, w której umieszczono dzwon, prezentuje się jako zwarty ciąg filarów i otwarcie z zamykającą ją prostą miedzianą kopułą. Zachowało się wartościowe pod względem artystycznym wyposażenie wnętrza. w kościele dodatkowo można odnaleźć reminiscencje środków wyrazów charakterystycznych dla secesji.

ERICH-MÜHSAM-STRAßE 1

Die Kirche ist geöffnet von 11:30 - 17:00.
Es werden Turmbesteigungen angeboten.

*Kościół jest otwarty w godz. 11:30 - 17:00.
Oferowane jest wejście na wieżę.*

SCHARFRICHTERHAUS DOM KATA

Das Gebäude ist eines der wenigen Görlitzer Fachwerkhäuser. 1433 wird an dieser Stelle erstmals urkundlich „Augustins Vorwerk“ erwähnt. 1571 zog der Görlitzer Scharfrichter, der zuvor mit dem Büttel innerhalb der Stadtmauern gelebt hatte, an diesen Ort vor dem Finstertor. Hier war er dann mit einer kurzen Unterbrechung ständig angesiedelt. 1586 wurde das „neue Siechhaus“ für Pestkranke über der Steinhütte, dem alten Gutshaus des Augustinschen Vorwerks, erbaut. Über das weitere Schicksal dieses Siechhauses ist allerdings nichts bekannt. An die ehemalige Wohnstätte des Scharfrichters erinnert an der Straßenseite die Inschrift „1666 L. S. B.“ (Lorenz Straßburger – der bekannteste Görlitzer Scharfrichter). An der Hofseite hat sich eine Tafel mit der Jahreszahl 1676, der Darstellung des Richtschwerts sowie ebenfalls den Initialen L. S. B. erhalten. Das massive Erdgeschoss besteht aus Natursteinmauerwerk. Hier lagen wohl einst die Schwarzküche und Lager Räume. Das Obergeschoss, in dem sich die eigentlichen Wohnräume befanden, ist im Rasterfachwerk ausgeführt. Das Haus besitzt ein Satteldach mit einem sogenannten Schopfgiebel. Ursprünglich besaß das Gebäude eine Holzschindeldeckung. Im Rahmen der Baumaßnahmen diente das Haus als Lehrobjekt für die Ausbildung von Restauratoren am Fortbildungszentrum für Handwerk und Denkmalpflege e. V. Seit dem Jahr 2003 hat hier die Görlitzer Jugendbauhütte ihren Sitz.

Budynek należy do niewielkiej grupy domów Görlitz wybudowanych z muru pruskiego. Z 1433 r. pochodzi pierwsza wzmianka o tym miejscu, zwanym wówczas „Folwerk Augustina“. Kaci miejsca, razem z woźnymi sądowymi, żyli w obrębie murów miasta do roku 1571. Jednak później przeprowadzili się za Finstertor. Tam, z krótką przerwą, mieszkali już stale. w 1586 r. w dawnym gościńcu folwarku Augustina został wybudowany nowy przytułek dla nieuleczalnie chorych (na dżumę). o dalszych losach budynku nic nie wiadomo.

Od strony ulicy można odczytać napis „1666 L.S.B.“ (Lorenz Strassburger – był to najślawniejszy kat Görlitz). Od strony dziedzińca na budynku znajduje się tablica z datą 1676, mieczem i inicjałami LSB.

Budynek posiada masywny parter z wmurowanych w ścianę kamieni. Zapewne znajdowały się tu kiedyś ślepe kuchnie i magazyny. Piętro, na którym najprawdopodobniej znajdowały się właściwe pomieszczenia mieszkalne, posiada konstrukcję muru pruskiego utrzymanego w stylu frankońskim. Budowla posiada dach siodłowy z drewnianym szczytem, który wcześniej pokryty był drewnianymi gontami. Poprzez swój charakter i strukturę dom służy jako obiekt szkoleniowy dla restauratorów z Centrum Kształcenia Zawodowego Rzemieślników i Restauratorów Zabytków. Od roku 2003 mają tu siedzibę młodzieżowe warsztaty budowlane.

NIKOLAIKIRCHE UND NIKOLAIKIRCHHOF KOŚCIÓŁ ŚW. MIKOŁAJA CMENTARZ ŚW. MIKOŁAJA

Wohl schon im 12. Jahrhundert existierte am heutigen Standort ein Kirchenbau, der namensgebend für die umliegende Nikolaivorstadt war. Dieses frühe Gotteshaus war lange Zeit die Hauptkirche von Görlitz, bis es in dieser Funktion im Spätmittelalter von der Peterskirche abgelöst wurde. Die Grundsteinlegung für die dreischiffige, spätgotische Hallenkirche erfolgte 1452. Durch die zeitgleiche Bautätigkeit an der Peterskirche kam das Vorhaben jedoch nur schleppend voran und konnte erst im späten 16. Jahrhundert endgültig abgeschlossen werden. Den hohen bildhauerischen Anspruch der Erbauungszeit zeigt besonders das Südportal von 1517 mit einem gut gearbeiteten Kreuzigungsrelief, das von Skulpturen des hl. Nikolaus und der hl. Katharina flankiert wird.

Nach Beschädigungen im Dreißigjährigen Krieg wurde die Kirche erneut beim Stadtbrand von 1717 ein Opfer

Zapewne już w XII w. istniał w tym miejscu kościół, którego patron użyczył imienia także nazwie całej otaczającej świątynię dzielnicy – Przedmieściu Mikołajskiemu. Ten wczesny kościół był przez długi czas główną świątynią Görlitz, aby w późnym średniowieczu przekazać tę funkcję kościołowi św. Piotra i Pawła. Kamień węgielny tego trójnawowego, późnogotyckiego kościoła halowego położono w 1452 r. Jednak z powodu prowadzonych w tym samym czasie prac budowlanych przy kościele św. Piotra i Pawła, wznoszenie kościoła św. Mikołaja można było ukończyć definitywnie w końcu XVI w. Wysokie aspiracje artystyczne mieszczan z okresu powstawania świątyni widać szczególnie w portalu południowym (1517) z dobrze opracowaną płaskorzeźbą Ukrzyżowania otoczoną rzeźbami św. Mikołaja i św. Katarzyny. Po uszkodzeniach będących na-

GROBE WALLSTRABE 21

Um 17:30 Uhr wird eine Führung durch die Nikolaikirche angeboten. Der Friedhof ist von 6.30 – 21.00 Uhr geöffnet.

Heutag auf dem Nikolaifriedhof: Mit Sense und Forke wird die Wiesensmahd zum Erlebnis. Wer Interesse hat, kann sich das Dengeln, Schärfen und Mähen mit der Sense zeigen lassen. Ein historischer Heuwagen wartet darauf, beladen zu werden. Unterstützung gibt es von zwei Schafen. Ein deftiges Picknick rundet den Tag ab.

O godz. 17:30 odbędzie się zwiedzanie kościoła św. Mikołaja z przewodnikiem. Cmentarz jest otwarty od 6:30 do 21:00.

Dzień sianokosów na cmentarzu św. Mikołaja: koszenie łąki kosą i wygarbienie jest doświadczeniem wartym poznania. Osoby zainteresowane mogą zobaczyć, jak wygląda klepanie kosy, ostrzenie i koszenie kosą. Wsparcie będą dwie owce. Na załadunek sianem będzie czekać zabytkowy wóz drabiniasty. Dzień zakończy się pożywnym piknikiem.

der Flammen. Danach wurde das spätgotische Gewölbe durch eine bemalte Flachdecke mit perspektivischen Architekturdarstellungen ersetzt. 1925/26 erfolgte die Umgestaltung zu einer Gedächtnisstätte im Stil des Expressionismus für die evangelischen Gefallenen des Ersten Weltkriegs. Den Auftrag hierzu erhielt Martin Elsässer, der Leitende Direktor der Kunstgewerbeschule Köln. Aus dieser Bauphase stammen u. a. die Pfeiler mit sternförmigem Grundriss, die gotisierenden Gewölbe und die Westempore mit den beeindruckenden Skulpturen einer Trauernden und eines erschöpften Kriegers von Hans Wissel. Die nuanciert abgestufte Farbgestaltung hat sich an der Empore und vereinfacht auch an den Pfeilern erhalten. Drei Achsen dieser Ausmalung wurden bereits an der Nordwand rekonstruiert. Wohl schon im 12. Jahrhundert angelegt und um 1305 erstmals erwähnt, blieb der Nikolaikirchhof bis in die Mitte des 19. Jahrhunderts die größte und wichtigste Beerdigungsstätte von Görlitz. Mit der Eröffnung des Städtischen Friedhofs 1847 fanden Bestattungen fortan nur noch in Ausnahmefällen dort statt. Da der Gottesacker nach seiner Schließung jedoch mit seiner Grabmal- und Bausubstanz weitgehend erhalten blieb, ist ein äußerst seltenes und beredtes Zeugnis städtischer Sepulkralkultur der Zeit von 1600 bis 1850. Mehr als 800 Grabmale und Epitaphe spiegeln den stilistischen Wandel vom Manierismus über den Barock bis hin zu Klassizismus, Romantik und Historismus wider. Sie bezeugen die sich wandelnde Religiosität und die Jenseitshoffnung einer wohlhabenden Görlitzer Bürgerschicht, aber auch deren Selbstdarstellungs- und Repräsentationswillen über den Tod hinaus. Besonders die barocken Grab- und Gedenksteine fordern den Betrachter durch Allegorien und Emblemata, oft auch durch ihre Inschrift, zur Reflexion über die Flüchtigkeit des Lebens und die Vergänglichkeit alles Irdischen auf. Sie spiegeln so die Welterfahrung vieler damaliger Zeitgenossen wider. Nicht zuletzt wegen seines großen Bestands an Grufthäusern zählt der Nikolaikirchhof zu den herausragenden Friedhofsdenkmalen. Sie wurden vom frühen 17. bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts errichtet. Neben prächtigen Grabmalen sind in einigen der Mausoleen noch die dekorativen Ausmalungen der Erbauungszeit erhalten.

stępstwem wojny trzydziestoletniej, budynek padł w 1717 r. ofiarą ognia trawiącego całe miasto. w tym czasie późnogotyckie sklepienie zostało zastąpione płaskim sufitem z namalowanymi na nim perspektywicznymi przedstawieniami architektury. w latach 1925–26 dokonano przekształcenia świątyni w utrzymane w stylu ekspresjonistycznym miejsce upamiętniające ewangelickich poległych w I Wojnie Światowej. Przeformowania dokonał Martin Elsässer, dyrektor Szkoły Rzemiosła Artystycznego w Kolonii. Z tego okresu pochodzią m.in. filary o przekroju gwiaździstym, gotyzujące sklepienie i empora zachodnia ze wspaniałymi rzeźbami żałobnika i wyczerpanego wojownika dłuta Hansa Wissela. Pełna niuansów kolorystyka zachowała się na emporze i w uproszczonej formie na filarach. Trzy osie polichromii zrekonstruowano już na ścianie północnej. Zapewne założony już w XII w. a wymieniony po raz pierwszy w 1305 r., cmentarz św. Mikołaja był do połowy XIX w. największym i najważniejszym cmentarzem Görlitz. Od momentu otwarcia Cmentarza Komunalnego (1847) pogrzeby odbywały się tu tylko wyjątkowo. Jako że po zamknięciu nekropolii zachowały się na niej groby i grobowce, jest ona przez to wyjątkowo rzadkim i wymownym przykładem miejskiej kultury sepulkralnej okresu od 1600 r. do 1850. Groby i epitafia, w liczbie przekraczającej 800 sztuk, odzwierciedlają zmieniające się style: od manieryzmu poprzez barok do klasycyzmu, romantyzmu i historycyzmu. Przedstawiają zmienną religijność i nadzieję na życie po życiu bogatych mieszczan Görlitz, ich wyidealizowane obrazy oraz potrzebę reprezentacji również po śmierci. Do refleksji nad ulotnością życia i przemijaniem wszystkich rzeczy ziemskich odwiedzających skłaniają alegorie, emblemata i napisy barokowych grobów i kamieni pamiątkowych. Odzwierciedlają one także doświadczenia wielu ówczesnie żyjących. Również ze względu na dużą ilość mauzoleów cmentarz św. Mikołaja zalicza się do czołowych zabytków cmentarnych. Mauzolea budowano tu od początków XVII w. do połowy XVIII w. Zachowały się w nich, obok wspaniałych grobowców, także dekoracyjne malowidła z okresu powstania budowli.

HEILIGES GRAB ŚWIĘTY GRÓB

Der Entstehung der Anlage ging eine Pilgerfahrt des Patriziers Georg Emmerich nach Jerusalem voraus, wo er 1465 zum Ritter des Heiligen Grabes geschlagen wurde. Nach seiner Rückkehr initiierte er den Bau einer Nachahmung des Heiligen Grabes im maurisch-romanischen Mischstil an einer Stelle, an der sich schon im 14. Jahrhundert eine Andachtsstätte mit einem Kreuzweg befand. Die Grabkapelle enthält zwei Räume. In der hinteren Kammer ist das Grab in Form einer Steinbank nachgebildet. Gegenüber erhebt sich die Doppelkapelle des Heiligen Kreuzes, mit deren Bau 1481 begonnen wurde. Sie wird von einem überschulankten Dachreiter bekrönt, der zu den merkwürdigsten Bauteilen in Görlitz gehört. Ober- und Unterkapelle besitzen aufwendige Netzgewölbe im Stil der Spätgotik. Hier findet sich eine Anhäufung von Symbolen, die den Leidensweg Christi verdeutlichen. Kreisrunde Vertiefungen im Fußboden der Oberkapelle als Standort für die drei Kreuze, eine Blutrinne und eine künstlich ausgeführte Mauerspalte sind Teil dieser Gesamtinszenierung. Zusammen mit der kleinen Salbungskapelle sind Grab und Kapelle in die umgebende Landschaft eingebunden. Bezeichnungen wie „Jüngerwiese“, „Kidrontal“ und „Ölberggarten“ machen deutlich, wie sehr die damaligen Zeitgenossen die Anlage als religiöses Gesamtkunstwerk verstanden haben.

Historia obiektu zaczyna się od pielgrzymki patrycjusza Georga Emmericha do Jerozolimy, gdzie w 1465 r. został on Rycerzem Grobu Św. Po powrocie rozpoczął budowę jego kopii. Utrzymany jest on w stylu mieszanym (mauretańskim i romańskim) a stoi w miejscu, w którym już w XIV w. znajdowało się przeznaczone do refleksji miejsce z drogą krzyżową. Kaplica Grobu składa się z dwóch części – w drugiej z nich znajduje się Grób o formie ławy kamiennej. Naprzeciw stoi podwójna kaplica. Jej budowę rozpoczęto w 1481 r. Jest ona zwieńczona bardzo wąskimi sygnaturkami, które należą do najciekawszych elementów budowlanych w Görlitz. Kaplica górna i dolna posiadają wystawne późnogotyckie sklepienia sieciowe. Tu znajduje się wiele symboli związanych z drogą krzyżową. Okrągłe wgłębienie w posadzce kaplicy górnej, miejsce trzech krzyży, rynna na krew i sztucznie wykonane rysy w murze są częścią ogólnej inscenizacji. Grób i kaplice, razem z małą kaplicą Namaszczenia, współgrają z otaczającym krajobrazem. Świadczy o tym „Jüngerwiese” (tzw. Łąka Apostołów), „Kidrontal” (Dolina Cedronu), „Ölberggarten” (Ogród Oliwny). Dzięki temu miejscu możemy uzmysłowić sobie, jak duże znaczenie dla ludzi dawnych czasów miało położenie obiektu rozumianego jako religijna kompozycja artystyczna.

HEILIGE-GRAB-STRAßE 79

Geöffnet 09:00 – 17:00 Uhr.

Eine öffentliche Führung findet um 15.00 Uhr statt.

Otwarty w godz. 9:00 – 17:00.

Publiczne zwiedzanie z przewodnikiem odbędzie się o godz. 15:00.

21

MIETSHAUS KAMIENICA CZYNSZOWA

Das Mietshaus in geschlossener Bebauung durchlief seit seiner Errichtung um das Jahr 1880 viele Umbaumaßnahmen. Besonders eindrücklich ist dies an der Fassade zu sehen.

Ursprünglich war sie sehr schmuckvoll gestaltet, nach Purifizierungen im Verlaufe des 20. Jahrhunderts haben sich lediglich Gesimse und Pilaster erhalten. Im Inneren lassen sich ebenfalls Pilaster mit verzierten Stuckkapitellen an einigen Wänden finden. Des Weiteren sind auch die historischen Türen und Fenster erhalten geblieben sowie das Treppenhaus. In diesem stellt das kunstvoll gearbeitete Geländer einen besonderen Blickfang dar.

Ten dom czynszowy w zwartej zabudowie był wielokrotnie przebudowywany od czasu jego powstania około 1880 roku. Szczególnie widoczne jest to na fasadzie.

Pierwotnie była ona bogato zdobiona, po oczyszczeniu w XX wieku zachowały się jedynie gzymsy i pilaster. Wewnątrz można również zobaczyć pilastry ze zdobionymi stiukowymi głowicami na niektórych ścianach. Zachowały się również zabytkowe drzwi i okna oraz klatka schodowa. w niej wzrok przyciągają artystycznie wykonane poręcze.

22

JAMES-VON-MOLTKE-STRASSE 13

Geöffnet von 12:00 - 15:00.

otwarty w godz. 12:00 - 15:00.

PFARRHOF TAUCHRITZ PLEBANIA TAUCHRITZ

Pfarrhöfe bildeten bis weit ins 19. Jahrhundert hinein die Existenzgrundlage des Pfarrers und seiner Familie.

Zuwendungen in Form von Geld- und Naturalabgaben waren nur in geringem Maß üblich; Gehaltszahlungen reichten zum Leben nicht aus. Auch Geistliche mussten so von den Erträgen eigener Landwirtschaft leben, was es ihnen nicht unmöglich, jedoch bedeutend schwieriger machte, ihren seelsorgerischen Pflichten nachzukommen.

Schriftliche Zeugnisse über die Baugeschichte des Tauchritzer Pfarrhofs sind nicht bekannt, er wurde aber augenscheinlich im zweiten Viertel des 19. Jahrhunderts errichtet. Das Anwesen umfasste ein Wohnhaus für den evangelischen Pfarrer und seine Familie (eventuell auch Gesinde), eine Scheune, einen Obstgarten, Weidefläche und einen Garten mit Brunnen. Das dreigeschossige Wohnhaus besitzt eine klassizistische Fassade mit einer Putzquaderung. Das Krüppelwalmdach ist mit Fledermausgauben besetzt.

Sehr ähnlich ist die Scheune gestaltet, die sich direkt hinter dem Wohnhaus befindet. Unverputzte Wandbereiche lassen verschiedene Baumaterialien (Bruchstein- und Ziegelmauerwerk) erkennen.

In der Diele des Pfarrhauses ist der originale Fliesenboden in kräftigen Blau- und Grautönen erhalten. Außerdem ist im Erdgeschoss die Winterkirche eingerichtet. Der Boden aus breiten Dielen und fein gearbeitete Türklinken aus der Erbauungszeit geben den schlichten Räumen eine besondere Aufwertung.

Do późnego XIX w. plebanie stanowiły podstawę egzystencji pastorów i ich rodzin. Wsparcie w postaci pieniędzy bądź produktów naturalnych było rzadko spotykane; comiesięczne wypłaty nie były wystarczające. Także duchowni musieli żyć z pracy na roli, która mocno utrudniała, ale nie uniemożliwiała, spełnianie obowiązków duszpasterskich. Świadectwa pisane dotyczące historii budowlanej plebanii w Tauchritz nie są znane. Jednak na pierwszy rzut oka wydaje się pochodzić z ok. 1840 r. Na obejście składał się dom mieszkalny ewangelickich pastorów i ich rodzin (ewentualnie czeladzi), stodoła, sad, pastwisko oraz ogród ze studnią. Trzypiętrowy budynek mieszkalny posiada klasycystyczną fasadę z ciosami z tynku. w dachu naczółkowo-półszczytowym umieszczono okna. Podobnie wykonano stodołę, która znajduje się dokładnie za domem. Niepokryte tynkiem powierzchnie ścian pozwalają rozpoznać różnorodne materiały budowlane: kamień łamany, cegły. w sieni plebanii zachowały się oryginalne płytki podłogowe w mocnych odcieniach niebieskiego i szarego. Na pierwszym piętrze zachowało się kilka przedmiotów wystroju, które poszerzają obraz życia na plebanii. Poza tym na pierwszym piętrze umieszczono pomieszczenie dla zimowych zgromadzeń modlitewnych. Podłogi z szerokich desek wraz z dobrze wykonanymi klamkami pochodzącymi z okresu powstania budynku nadają skromnym pomieszczeniom szczególny charakter.

KIRCHPLATZ 3

Das Pfarrhaus ist geöffnet von 11:00 - 18:00.

Plebania jest otwarta w godz. 11:00 - 18:00.

23

DORFKIRCHE TAUCHRITZ KOŚCIÓŁ WIEJSKI TAUCHRITZ

Die evangelische Pfarrkirche wurde 1686 nach dem Brand des Vorgängerbauwerks errichtet. Besagter Vorgängerbau war vermutlich vor 1380 entstanden. Der verputzte Bruchsteinbau wurde als schlichte turmlose Saalkirche mit einer an die Apsis anschließenden Sakristei ausgeführt. Der Anbau der zweigeschossigen Patronatsloge an der Nordseite entstand 1750 und besitzt über den Fenstern ovale Öffnungen, zum Teil mit Butzenverglasung. Die Westseite mit dem flachbogigen Eingang ist von einfacher Gestalt. Die Innenausstattung präsentiert sich in angenehmer Schlichtheit. Ein Kanzelaltar aus dem 18. Jahrhundert wird von marmorierten Säulen und seitlichem Schnitzwerk flankiert. Die Emporen sind an den Längsseiten zweigeschossig ausgebildet, an der Westseite befindet sich die Orgelempore. Die Patronatsloge ist mittels einer hölzernen Brüstung und vier Fenstern abgetrennt. Von besonderer Schönheit ist hier der Keramikofen im Rokokostil. Ein qualitätvoller Grabstein an der südöstlichen Kirchwand zeigt den 1685 verstorbenen Ritter von Warnsdorf in Lebensgröße. Das äußere Erscheinungsbild der Kirche geht auf die umfangreiche Fassadenerneuerung von 2001 zurück. Der historische Quaderputz aus der Erbauungszeit wird an der Nordfassade in Form eines archaischen Fensters gezeigt.

Ewangelicki kościół parafialny powstał w 1686 r. na miejscu spalonej wcześniej świątyni. Tę wybudowano, jak się przyjmuje, przed 1380 r. Obecny kościółek, zbudowany z kamienia łamanego, jest skromnym kościołem salowym bez wieży, z zakrystią przylegającą do apsydy. Znajdujące się w części północnej, dwupoziomowe łoże patronów (powstałe w 1750 r.) posiadają nad oknami owalne otwarcia ozdobione częściowo zachowanymi witrażami. Część zachodnia kościoła, z łagodnym łukiem nad wejściem, ma bardzo prostą formę. Wnętrze świątyni zadziwia łagodną i ujmującą skromnością. Ołtarz-ambona (XVIII w.) ozdobiony jest marmurkowanymi kolumnami i rzeźbami bocznymi. Empory są dwupoziomowe w dłuższych ramionach, a po ich zachodniej stronie umieszczono organy. Łoże patronów są oddzielone od reszty kościoła drewnianymi balustradami i czterema oknami. Szczególnie piękny jest rokokowy piec ceramiczny. Na południowo-wschodniej ścianie umieszczono płytę nagrobną o dużej wartości artystycznej, która przedstawia zmarłego w 1685 r. rycerza von Warnsdorfa w wymiarach naturalnych. w roku 2001 podczas szeroko zakrojonych działań renowacyjnych odnowiono fasadę kościoła. Oryginalne otynkowanie ciosów przedstawiono na fasadzie północnej.

24

KIRCHPLATZ 3A

Die Kirche ist geöffnet von 11:00 - 18:00.

Kościół jest otwarty w godz. 11:00 - 18:00.

GOLDENER ANKER POD ŻŁOTĄ KOTWICĄ

Das aus der Zeit um 1540/45 stammende Haus kennzeichnet die Endphase der Görlitzer Frührenaissance. Wie man an der Fassade aufgrund unterschiedlicher Geschosshöhen und variierender Abstände der Fensterachsen zueinander ablesen kann, ist es aus zwei Hauseinheiten zusammengewachsen. Die Fenstergewände aus Sandstein sind der Renaissance zuzuordnen. Sie sind je nach Geschoss unterschiedlich gestaltet. Das Auffälligste an der Fassade ist jedoch das mit schrägem Deckgesims ausgeführte Rahmengewändeportal. Mit den Sitznischen und den Medaillons mit Blütenmotiven und Akanthusblattwerk weist es ebenso typische Merkmale der Renaissance auf. Der Anker über dem Portal dient als Hauszeichen, denn das Gebäude war auch unter dem Namen Goldener Anker bekannt.

Im Erdgeschoss gelangt man in eine große Eingangshalle mit Kreuzgratgewölbe. Die Treppe aus der Zeit des Barock führt in die Obergeschosse. In der ersten Etage befindet sich ein ebenso mit einem Kreuzgratgewölbe abgeschlossener Raum, der vermutlich als privater Andachtsraum genutzt wurde. Hier haben sich unter späteren Farbfassungen Fragmente spätgotischer Malereien erhalten. In den von roten und schwarzen Bändern gefassten Wandfeldern sind auf grauem und rotem Untergrund ein Bischof, die Begegnung der schwangeren Maria mit der heiligen Elisabeth, eine Jagdszene und ein Jungbrunnen dargestellt. In den Schildbögen befinden sich Blattranken, unterhalb der Szenen eine Draperie. Diese Malereien sind vor der Einwölbung entstanden und werden von den Kämpferzonen der Gewölbe teilweise überdeckt.

Pochodzący z ok. 1540-1545 r. budynek jest przykładem końcowej fazy wczesnego renesansu w Görlitz. Z różnych wysokości umieszczenia okien oraz ich rozłożenia można wywnioskować, że składa się on z dwóch przylegających do siebie domów. Piaskowcowe rozglifienia okien przyporządkowuje się do okresu renesansu. Na piętrach są one niejednakowo ozdobione. W fasadzie najbardziej rzuca się w oczy portal z ramowym rozglifieniem oraz gzymsem. Nisze do siedzenia, medaliony z motywami kwiatów oraz liście akantu są także charakterystyczne dla renesansu. Kotwica ponad portalem służy za znak rozpoznawczy budynku, który był nazywany Pod Żłotą Kotwicą.

Na parterze umieszczono duży hall wejściowy ze sklepieniem krzyżowym. Barokowe schody prowadzą na piętra. Na pierwszym znajduje się pomieszczenie również ze sklepieniem krzyżowym. Było to zapewne prywatne miejsce, w którym oddawano się modlitwie. Tu, pod warstwami farby zachowały się fragmenty gotyckich malowideł. Na zamkniętych czerwonymi i czarnymi ramami szarych i czerwonych polach przedstawiono biskupa, spotkanie brzemiennej Maryi ze św. Elżbietą, scenę polowania i źródło życia. W łukach tarczowych umieszczono wijące się liście, a poniżej scen draperię. Te malowidła powstały wcześniej niż sklepienia i zostały częściowo przykryte nasadnikami łuków.

KRÄNZELSTRASSE 27

Schatzkammer und Treppenhaus sind geöffnet.

Otwarty jest skarbiec i klatka schodowa.

25

STADTMISSION MISJA MIEJSKA

Nach dem Stadtbrand von 1717, der sämtliche Häuser in der damaligen Langengasse zerstört hatte, ließ der Oberamtsadvokat Wolf Albrecht Schultz auf dem ursprünglich zwei Grundstücke umfassenden Flurstück der heutigen Langenstraße 43 sein neues Haus errichten. Mit dem hervorgehobenen Mittelrisalit, dem mit Kartuschen als Beletage ausgezeichneten ersten Obergeschoss, dem breiten Giebel und den genuteten Ecklisenen wurde es im barocken Stil erbaut. Wegen der Ecklage besitzt das Haus zwei Schauseiten, wobei die Ansicht zur Fleischerstraße weniger aufwendig gestaltet wurde. Nach dem Tod des Bauherren 1751 erbte sein Nefewe, der Beamte und Zeichner Johann Gottfried Schultz (1734-1819), das Haus. Seine zahlreichen Zeichnungen, in denen er die Bau- und Kunstdenkmäler von Görlitz und der Oberlausitz festhielt, sind bis heute von großer kulturgeschichtlicher Bedeutung. Der bis heute gebräuchliche Eigennamen des Hauses geht auf Karl Gottlob Anton zurück, der hier von 1784 bis zu seinem Tod 1818 lebte. Anton war neben seiner Tätigkeit als Jurist Mitbegründer der seit 1779 bestehenden Oberlausitzischen Gesellschaft der Wissenschaften. Nach zahlreichen weiteren Besitzerwechseln erwarb um 1900 die Stadtmission das Gebäude und nutzte es fortan für verschiedene karitative Zwecke. Aufgrund des schon ursprünglich mit zwei Stockwerken ausgebauten Mansarddaches ist das Innere des Hauses von erstaunlicher Geräumigkeit. In den zahlreichen Räumen befinden sich neben einem Saal auch Büros sowie Zimmer unter anderem auch für Jakobspilger.

Po pożarze miasta w 1717r., który zniszczył wszystkie domy dawnej ulicy Langengasse, starszy adwokat urzędowy Wolf Albrecht Schultz zbudował swój nowy dom na gruncie byłych dwóch posesji obecnie Langenstraße 43. Dom zbudowano w stylu barokowym z uwypuklonym ryzalitem środkowym, piętrem podkreślonym kartuszami jako beletage, szeroką ścianą szczytową i wpustowymi lizenanami narożnymi. Ze względu na zlokalizowanie na rogu, dom posiada dwa fronty, przy czym wykończenie frontu od ulicy Fleischerstraße jest mniej wystawne. Po śmierci mocodawcy w 1751r. jego bratanek odziedziczył ten dom, urzędnik i rysownik Johann Gottfried Schultz (1734-1819). Jego liczne rysunki, na których uwiecznił zabytki architektoniczne i kultury miasta Görlitz i Górnych Łużyc, posiadają do dzisiaj znaczną wymowę kulturalno historyczną. Do dziś używana nazwa własna kamienicy odnosi się do Karola Gottloba Antona, który mieszkał tu od 1784r. aż do śmierci w 1818r. Anton, który obok swojej prawniczej działalności był współzałożycielem Górnołużyckiego Stowarzyszenia Nauk założonego w 1779r. Po kolejnych zmianach właścicieli Misja Miejska nabyła w 1900r. budynek, który od tej pory przeznaczony był na różne cele charytatywne. Ze względu na wcześniejszą rozbudowę dachu mansardowego o dwa piętra, wewnątrz domu jest zadziwiająco przestronne. w licznych pomieszczeniach znajdują się oprócz sali także biura oraz pokoje dla pielgrzymów między innymi szlaku Jakuba.

LANGENSTRASSE 43

Geöffnet 11:00 – 18:00. Führungen durch die Räumlichkeiten werden angeboten, es gibt Kaffee und Kuchen.

Otwarta w godz. 11:00 – 18:00. Oferowane są oprowadzenia po pomieszczeniach, a także kawa i ciasto.

OKTOGON

Das Oktagon war ursprünglich Teil der im Jahre 1853 gegründeten „städtischen Gasbeleuchtungs-Anstalt“ und befindet sich an der Grenze von Altstadt und Nikolaivorstadt. Noch heute erinnert der Straßename an den nahegelegenen, später trockengelegten Bach Lunitz, der sich unweit des Bauwerks befand.

Das Gaswerk mit Zugang am Grünen Graben ermöglichte am 6. November 1853 erstmals in Görlitz eine Straßenbeleuchtung mit Gas. Erheblich ausgebaut wurde es durch den Inspektor der Berliner Gasanstalt Gottlob Ehrenfried Schwarzer, der das Werk 1859 übernahm. Ursprünglich befanden sich an der Stelle des Werkes Fischteiche und vermutlich auch eine Branntweimbrennerei.

Das Oktagon wurde Mitte des 19. Jahrhunderts als Aufbewahrungsort zweier großer runder Gasbehälter errichtet. Es handelt sich dabei um ein achteckiges, zweigeschossiges Bauwerk mit einer Fassade aus Zyklopmauerwerk und backsteingerahmten Fensteröffnungen. Es stellt ein Beispiel für die preußische Architekturmode des 19. Jahrhunderts dar. Bis Ende des 19. Jahrhunderts beinhaltete es seine zwei großen Gasbehälter, die später entfernt wurden. Seit dem frühen 20. Jahrhundert dient das Oktagon als Materiallager. Der Einzug der Balkendecke wurde 1903 geplant. Bei dem Dach handelt es sich um eine Holz-Stahl-Verbundkonstruktion, die mit seiner achteckigen Form und einer freien Spannweite von 14 Metern eine anspruchsvolle Ingenieursleistung darstellt.

Oktagon był pierwotnie częścią założonego w 1853 „städtische Gasbeleuchtungs-Anstalt“ [miejskiego zakładu oświetlenia gazowego] i znajduje się na granicy starego miasta i przedmieścia Nikolaivorstadt. Obecna nazwa ulicy wywodzi się od nazwy pobliskiego, później osuszonego potoku Lunitz, który przepływał niedaleko od budowli. Gazownia poprzez przyłączy na ulicy Grüner Graben umożliwiła w dniu 6 listopada 1853 po raz pierwszy w Görlitz oświetlenie ulic z zastosowaniem gazu. Znacznie rozbudowana została ona przez inspektora berlińskiej gazowni Gottloba Ehrenfrieda Schwarzera, który przejął zakład w 1859 roku. Upřednio w miejscu zakładu były stawy rybne i prawdopodobnie również gorzelnia.

Oktagon został zbudowany w połowie XIX wieku jako miejsce magazynowania gazu w dwóch dużych okrągłych zbiornikach. Jest to ośmiokątny, dwupiętrowy budynek ze ścianami faszadowymi w postaci muru cyklopowego, czyli skonstruowanego z wielkich nieobrobionych kamieni dopasowanych do siebie w miarę możliwości i z otworami okiennymi z cegły palonej. Jest to przykład XIX-wiecznej architektury pruskiej. Do końca XIX wieku znajdowały się w nim dwa duże zbiorniki gazowe, które później zostały usunięte. Od początku XX wieku w Oktagonie był magazyn materiałów. Założenie więźby krokwiowo-belkowej dachu zrealizowano w 1903 roku. Dach ten to drewniano-stalowa konstrukcja kompozytowa, której ośmioboczny kształt i 14-metrowy wolny przelot stanowią ambitne osiągnięcie inżynieryjne.

LUTHERKIRCHE KOŚCIÓŁ LUTRA

Die Einweihung des Sakralbaus erfolgte nach nur zweieinhalbjähriger Bauzeit im Mai 1901. Der neoromanische Zentralbau des Elberfelder Architekten Arno Fritsche wurde auf dem Drachenfels in Klinkerbauweise ausgeführt. Besuchern präsentiert sich ein interessantes Architekturgefüge und ein beeindruckendes Raumerlebnis. Ein mächtiges Oktagon mit vier kurzen Kreuzarmen wird von einem ca. 60 m hohen Mittelurm überhöht. Kleinere Türme steigen aus den Kreuzwinkeln auf und nehmen die Emporentreppen auf. Das imposante Südwestportal betont die Hauptschaufseite zum Lutherplatz. Der Innenraum weist noch die gesamte historistische Ausmalung auf, wie z. B. vielfältige Ornamentbänder entlang der Gewölberippen und Wände. Der östliche Kreuzarm mit drei farbigen Rundfenstern ist dem kraftvoll gestalteten Altar vorbehalten. Dieser, die Kanzel und der Taufstein sind aus Terrakotta und Kalkstein. Die großen Farbglasfenster über der Süd- und Nordempore beeindrucken den Betrachter ebenso wie die Wandgemälde, das hölzerne Lesepult oder die Statuen der Evangelisten. Das bronzenes Lutherdenkmal im Bereich der Freitreppe, geschaffen von Ernst Rietschel aus Dresden, wurde 1904 erstmals enthüllt und 1942 im Krieg eingeschmolzen. Die heutige Statue ist ein Abguss der Originalform und wurde 1983 aufgestellt.

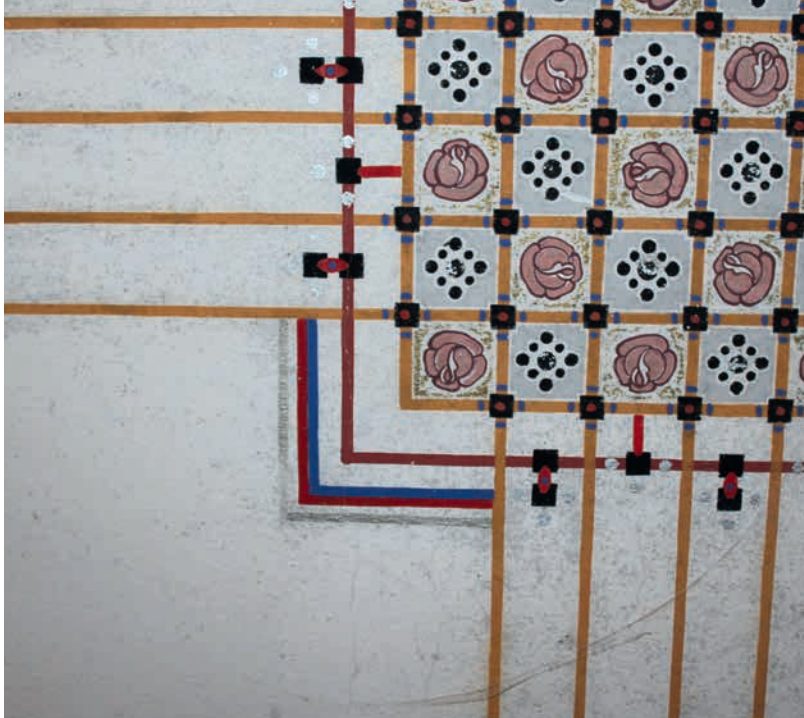
Poświęcenia tej świątyni dokonano w maju 1901 r. po trwającej tylko dwa i pół roku budowie. Jest to ceglany, neoromański kościół centralny, powstały wg projektów drezdeńskiego architekta Arno Fritschego, leżący na tzw. „Smoczym Kamieniu”. Zwiedzający mogą podziwiać interesującą kompozycję architektoniczną oraz wywierające duże wrażenie wnętrze. Kościół postawiony jest na planie olbrzymiego oktagonu z czterema krótkimi ramionami transeptu; nad centrum wznosi się ok. 60-metrowa wieża. w kątach pomiędzy ramionami umiejscowione są małe wieżyczki ze schodami prowadzącymi do empor. Imponujący portal zachodni akcentuje dodatkowo główną część kościoła, wychodzącą na plac Lutra. Wnętrze posiada oryginalne malowidła, np. zróżnicowane ciągi ornamentów zdobiących żebra sklepień oraz ściany. We wschodnim ramieniu transeptu znajdują się trzy kolorowe okna; tu też stoi potężny ołtarz, który podobnie jak ambona i chrzcielnica, zrobiony jest z terakoty i wapienia. Olbrzymie okno ponad południową i północną emporą, wywiera duże wrażenie. Również malarstwo ścienne, drewniany pulpit czy rzeźby przedstawiające ewangelistów warte są uwagi. Przy schodach zewnętrznych stoi pomnik Lutra z brązu. Odślonięto go w 1904 r. Podczas II wojny światowej został przetopiony na amunicję (1942 r.). Obecnie stojący (od roku 1983) jest repliką wykonaną z oryginalnych form.

28

LUTHERPLATZ

Geöffnet von 11:30 - 15:00.

godz. 11:30 - 15:00.

MIETSHAUS KAMIENICA CZYNSZOWA

Das Mietshaus in der Melanchthonstraße 47 liegt in einem jüngeren Görlitzer Stadtteil – der Südstadt. Einer aufgrund des stetigen Bevölkerungsanstiegs notwendig gewordenen Stadterweiterung des 19. und 20. Jahrhunderts. Das zuvor unbebaute Grundstück wurde 1914 von einem Klempnermeister namens Gustav Seidel erworben, der noch im selben Jahr das Haus errichten ließ. Das Bauwerk erhebt sich in vier Etagen über dem Kellergeschoss. Deutlich verraten Fassadengliederung und Bauschmuck Einflüsse von Jugendstil und Reformarchitektur. Der mittige Erker gliedert die Front in drei Teile und ist mit Flankenfenstern versehen. Unter den Erkerfenstern befinden sich Brüstungsfelder mit Stuckornamenten, eine Kartusche mit den Initialen GS verweist auf den Bauherren. Das Innere des Gebäudes besticht besonders durch die feine graphische Schablonenmalerei an den Wänden und Decken.

Kamienica czynszowa przy Melanchthonstraße 47 leży w młodszej części miasta Görlitz – dzielnicy Südstadt, która powstała w wyniku koniecznego rozszerzenia miasta w XIX i XX wieku ze względu na ciągle rosnącą liczbę mieszkańców. Niezabudowany wcześniej teren został zakupiony w 1914 roku przez hydraulika Gustava Seidela, który jeszcze w tym samym roku kazał zbudować dom. Budynek ma cztery kondygnacje i piwnicę. Podział fasady i zdobienia zdradzają wpływy secesji i architektury reformatorskiej. Śródkowy wykusz dzieli front na trzy części i posiada boczne okna. Pod oknami wykuszowymi znajdują się pola z ornamentami stiukowymi, kartusz z inicjałami GS wskazuje na właściciela budynku. Wnętrze kamienicy urzeka szczególnie delikatnymi graficznymi malowidłami szablonowymi na ścianach i sufitach.

DORFKIRCHE LUDWIGSDORF KOŚCIÓŁ WIEJSKI LUDWIGSDORF

Die der Jungfrau Maria und der heiligen Katharina geweihte Kirche wurde noch vor 1200 erbaut und ist seit der Eingemeindung von Ludwigsdorf nach Görlitz die älteste Kirche der Stadt. Der Dachstuhl konnte in die 1190er-Jahre datiert werden und ist nahezu vollständig erhalten. Bereits 1346 gehörte sie zum Erzpriesterstuhl Görlitz. Es handelt sich um eine romanische Saalkirche mit Chorturm. Das gotische Gewölbe stammt aus dem späten 15. Jahrhundert. Der Chor mit Kreuzgewölbe und einer halbrunden Apsis wird durch einen spitzbogigen Triumphbogen vom Saal getrennt. Im Chorraum selbst sind zwei Taufbecken erhalten, von denen das ältere aus spätgotischer Zeit stammt und nachträglich mit der Jahreszahl 1744 versehen wurde. Über eine Treppe im Triumphbogen gelangt man zu der mit Schnitzwerk verzierten Kanzel. Deren Korb stammt aus der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts, der Schalldeckel wurde um 1730 hinzugefügt. Eine Orgel mit zinnernen Pfeifen auf der Empore an der Westseite wurde 1872 von der Orgelbaufirma Schlag und Söhne aus Schweidnitz in Schlesien hergestellt. Es handelt sich dabei um eine Schleifladenorgel mit rein mechanischer Traktur, die durch ihren Klang fasziniert. Sogar die Anlage zum Bälgetreten ist noch zu bewundern. Zum Gottesdienst läuten drei jüngere Stahlglocken in den Tonlagen F, As und B. Allerdings ist auch noch eine von 1869 stammende Bronzeglocke erhalten, die nur von Hand zu läuten ist. 1981 fand man an der Südseite ein in der Mitte des 19. Jahrhunderts vermauertes Spitzbogenportal mit gut gearbeitetem plastischen Schmuck. Es stammt aus der Übergangszeit von der Romanik zur Gotik.

Kościół pod wezwaniem NMP i św. Katarzyny został wybudowany najprawdopodobniej jeszcze przed rokiem 1200. i jest od chwili przyłączenia Ludwigsdorf do Görlitz najstarszym kościołem miasta. Zachowany w stanie nienaruszonym więzar dachu może pochodzić z końca XII w. Od 1346 r. należał do arcybiskupstwa. Jest to romańska budowla halowa z wieżą nad chórem. Gotyckie sklepienie pochodzi z późnego XV w. Sklepiony krzyżowo chór posiada półokrągłą apsydę i jest oddzielony od hali ostrym łukiem triumfalnym. w przestrzeni chóru zachowały się dwie chrzcielnice, z których starsza, późnogotycka, posiada dodatkowo inskrypcję z datą 1744. Nad schodami, w łuku triumfalnym, umieszczono bogato zdobioną ambonę pochodzącą z drugiej połowy XVII w. Jej korpus pochodzi z drugiej połowy XVII w., baldachim umieszczono ok. 1730 r. Znajdujące się w zachodniej części empory organy z cynowymi piszczałkami zostały zbudowane w 1875 r. przez świdnicką firmę „Schlag und Söhne”. Posiadają one mechaniczną konstrukcję i fascynują swym dźwiękiem. Mimo tego obecność kalikantu nie powinna dziwić. Podczas mszy brzmia także młodsze trzy dzwony wydające tony f, as i b. Zachował się także dzwon z brązu (1869 r.), jednak ten musi być obsługiwany ręcznie. w 1981 r. odkryto w południowej części kościoła zamurowany w XIX w. gotycki portal ostrołukowy z wartościowymi elementami dekoracyjnymi. Pochodzi on z okresu przechodzenia w styl gotycki.

30

NEIBETALSTRASSE 59

Die Kirche ist geöffnet von 12:00 – 17:00.

Kościół jest otwarty w godz. 12:00 – 17:00.

BIBLISCHES HAUS DOM BIBLIJNY

1570 wurde dieses Gebäude, das als eines der bedeutendsten deutschen Bürgerhäuser aus der Renaissancezeit gilt, von der Familie Heinze errichtet. Diese stammte aus Weimar und war u. a. im lukrativen Waidhandel tätig. Namensgebend stellen die straßenseitigen Fassadenreliefs Szenen aus dem Alten und aus dem Neuen Testament dar. Noch mittelalterlicher Bibelausdeutung verhaftet, ging man bei der Auswahl des Dargestellten davon aus, dass ein Ereignis des Alten Testaments vorausnahm, bzw. von einem solchen erfüllt wurde. So ist z. B. der Errichtung der ehernen Schlange die Kreuzigung Christi gegenübergestellt. Das Sitznischenportal hebt sich durch die flankierenden Säulen von den anderen Görlitzer Portalen dieses Typs ab. Der ehemals vorhandene Giebel fiel 1726 einem Stadtbrand zum Opfer. An der hofseitigen Fassade haben sich Reste einer Sgraffitogestaltung erhalten. Im Inneren zeigt das Biblische Haus typische Hallenhausstrukturen, dabei ist die schmale Zentralhalle von besonderer Schönheit. Ein prächtiger Renaissancesaal mit einer Holzbalkendecke befindet sich im ersten Zwischengeschoss. Die Deckenbalken sind ungewöhnlich dicht zueinander gelegt. Neben Akanthusranken schmücken unregelmäßig eingestreute Tierdarstellungen die Deckenfelder. Von einem Vorgängerbau stammt ein ungewöhnlicher, fast quadratischer Gewölberaum im Erdgeschoss. Dessen vier Kreuzgewölbe stützen sich in der Mitte auf einen aus Granit gefertigten Pfeiler mit achteckigem Grundriss.

Ten budynek, zaliczany do jednego z najważniejszych niemieckich domów mieszczańskich okresu renesansu, powstał w 1570 r. na zlecenie rodziny Heinze. Rodzina ta pochodziła z Weimaru i zajmowała się m.in. lukratywnym handlem urzędem barwierskim. Dom otrzymał swoją nazwę dzięki fasadzie, na której umieszczono reliefy ze scenami ze Starego i Nowego Testamentu. Wydarzenia biblijne zostały tu przedstawione w świetle jeszcze średniowiecznego ich rozumienia - to, co zdarzyło się w Starym Testamencie, miało swój odpowiednik w Nowym. Tak jest np. ze sceną ze spizowym wężem, której analogię widziano w ukrzyżowaniu Jezusa.

Portal z niszami do siedzenia, przez umieszczone w nim flankowane kolumny, kontrastuje z innymi miejskimi portalami tego typu. Wcześniej istniejący szczyt dachowy uległ zniszczeniu podczas pożaru miasta w 1726 r. Na fasadzie dziedziczą zachowały się resztki sgraffito.

Wnętrze budynku posiada strukturę charakterystyczną dla domów halowych. Szczególnie warty uwagi jest piękny hol centralny. Na pierwszym piętrze znajduje się wspaniała, renesansowa sala z drewnianym sufitem, którego belki są ułożone w nietypowy sposób - bardzo blisko siebie. Sufit jest pomalowany w liście akantu i nieregularne wizerunki zwierząt. Z okresu poprzedzającego powstanie budynku w obecnej formie zachowało się pomieszczenie na parterze zbudowane na planie prawie doskonałego kwadratu. Jego sklepienia krzyżowe spoczywa na stojącej centralnie granitowej kolumnie ośmiokątnej.

BAROCKHAUS DOM CZYNSZOWY

Die große barocke Vierflügelanlage wurde nach dem zweiten großen Stadtbrand des 18. Jahrhunderts zwischen 1726 und 1729 errichtet. Bauherr war der Leinen- und Damastkaufmann Christian Ameiß. Die neunachsige Hauptfassade ist durch Pilaster, Putzspiegel und pointiert gesetzte Fensterbekrönungen gegliedert. Gestalterischer Mittelpunkt ist das bemerkenswerte Portal mit gesprengtem Giebel und Mittel-Kartusche. Es wird von zwei weiblichen allegorischen Figuren in liegender Pose bekrönt. Die schlichter gestaltete Seitenfront zur Weberstraße ist in 13 Achsen geteilt, wobei die erste und letzte sowie die drei mittleren Achsen durch Pilaster akzentuiert werden. Im Innenhof des weitläufigen Handelshauses befinden sich teils offene loggienartige Umgänge. Die Decken des Erdgeschosses sind eingewölbt, die der Obergeschosse stuciert. In Anlehnung an seinen Namen ließ der Erbauer des Hauses an einer der prächtigen Stuckdecken im ersten Obergeschoss Ameisen antragen. 1803 erwarb der Stifter der Oberlausitzischen Gesellschaft der Wissenschaften, Karl Gottlob Anton, das Haus. Über dem Portal weist eine Tafelinschrift „In uno Museum Lusatae superioris literariae societatis“ auf den Sitz der Gesellschaft und die Nutzung als Museum hin. Nach der Sanierung beherbergt das Gebäude wieder das Kulturhistorische Museum und die Oberlausitzische Bibliothek der Wissenschaften.

Tę czteroskrzydłową barokową budowlę zbudowano po drugim osiemnastowiecznym pożarze miasta, pomiędzy 1726 a 1729 rokiem. Właścicielem budynku był handlarz płótnem i adamaszkiem Christian Ameiß. Forma głównej fasady jest charakteryzowana przez pilastry, prostokątne pola tynkowane i akcentowana zwieńczeniami okien. Twórczym środkiem wyrazu jest także portal z przerwaniem naczółkiem trójkątnym i kartuszem. Zwieńczają go dwie figury alegoryczne, przedstawiające kobiety w pozycji leżącej. Skromny front od strony Weberstraße jest podzielony na trzynaście rzędów okien, gdzie pierwszy i ostatni, jak również trzy środkowe, są zaakcentowane przez pilastry. w dziedzińcu tego obszernego domu handlowego znajdują się częściowo otwarte krużganki przypominające loggie. Sklepienia występują na parterze, natomiast na piętrach sufitu zdobione są stiukami. w nawiązaniu do nazwiska właściciela znalazły się tam także przedstawienia mrówek (po niem. die Ameise). w roku 1803 budynek zakupił fundator Górnołużyckiego Stowarzyszenia Naukowego Karl Gottlob von Anton. Nad portalem umieszczono napis – In uno Museum Lusatae superioris literariae societatis – który wskazuje na to, iż budynek był siedzibą stowarzyszenia i znajdowało się w nim muzeum. Po renowacji budynek jest nadal wykorzystywany jako Muzeum Historyczno-Kulturalne oraz siedziba Górnołużyckiej Biblioteki Naukowej.

32

NEIBSTRASSE 30

Am Tag des offenen Denkmals beträgt der Eintritt in die Görlitzer Sammlungen 2 Euro.

W Dniu Otwartych Zabytków wstęp do Zbiorów wynosi 2 Euro.

NIKOLAITURM WIEŻA MIKOLAJA

Die erste Nennung des Nikolaiturms ist aus dem Jahre 1348 überliefert, doch es wird vermutet, dass dieser schon vorher als Teil der Stadtbefestigung existierte. Der 45 m hohe Turm, der an manchen Stellen bis zu 2,86 m dicke Mauern besitzt, befindet sich in dem ältesten Teil der Stadt und grenzt direkt an

das Nikolaiviertel. Er wurde im Zusammenhang mit einem Stadttor erbaut und war nur über die Stadtmauer und eine außen liegende Treppe begehbar. Dadurch hatte er für die Stadt eine schützende Funktion inne. Im Jahre 1556 wurde noch berichtet, der Turm sei von einem hohen, steilen Helm bekrönt.

Dieser wurde nach dem Brand im Jahre 1717 jedoch durch eine barocke Haube ersetzt. Bis zum Jahre 1747 war am Turm ein großes auf Holzbretter gemaltes Kruzifix angebracht, da hier vor einer Beerdigung Trauerzüge oder auch kurz vor seiner Hinrichtung der Delinquent die Stadt verließ. Im Jahre 1752 wurde

ein ebenerdiger Zugang angelegt, der eine bessere Erschließung des Turms ermöglichte. Im Jahre 1848 wurde das zum Turm gehörige Tor abgerissen, sodass der Turm, Anfang des 20. Jahrhunderts, seine schützende Funktion gänzlich verlor. Ab 1969 wurde der Turm von den Görlitzer Heimatforschern e. V. genutzt. In regelmäßigen Abständen wurden Ausstellungen organisiert und die historische Sammlung der breiten Öffentlichkeit zugänglich gemacht.

Po raz pierwszy nazwa Nikoleiturm pojawia się w przekazach z roku 1348, ale podejrzewa się, że istniała ona już wcześniej jako część fortyfikacji miasta. Wysoka na 45 metrów wieża, która posiada mury grube w niektórych miejscach na 2,86 m znajduje się w najstarszej części miasta i graniczy bezpośrednio z dzielnicą Nikoleiviertel. Została ona wybudowana w związku z bramą miejską i można było wejść na nią tylko poprzez mury miejskie i zewnętrzne schody. Poprzez to wypełniała ona dla miasta funkcję ochronną. W relacji z roku 1556 podano, że wieża została zwieńczona wysoką stromą kopułą. Po pożarze w roku 1717 kopuła ta została zastąpiona kopułą barokową. Do roku 1747 do wieży przymocowany był duży, namalowany na drewnianych deskach krucyfiks, ponieważ orszaki żałobne przed pogrzebem jak też delikwenci na krótko przed straceniem tędy opuszczali miasto. Wieża była pewnego rodzaju progiem dla wyruszających w zaświaty. W roku 1752 wykonano dostęp do wieży z poziomu ziemi, co umożliwiło lepsze jej zagospodarowanie. W roku 1848 zburzono przynależną do wieży bramę, tak, że wieża na początku 20 wieku utraciła całkowicie swoją funkcję ochronną. Od roku 1969 wieża użytkowana jest przez stowarzyszenie Görlitzer Heimatforschern e.V. W regularnych odstępach organizowane są wystawy udostępniające historyczne zbiory szerokiej publiczności. W ten sposób wieża w pewien sposób odzyskała na dzień dzisiejszy swoją ochronną funkcję, z tym, że dzisiaj chodzi o ochronę dóbr kultury.

NIKOLAISTRABE

Von 10.00 bis 16.00 Uhr finden immer zur vollen Stunde Führungen statt. Bitte beachten, dass nur max. 10 Personen sich gleichzeitig im Turm aus Sicherheitsgründen aufhalten dürfen. Kosten: Erw. 4,- €, Kinder 6 - 14 Jahre 2,- €.

*Od godz. 10:00 do 16:00 o każdej pełnej godzinie odbywa się zwiedzanie z przewodnikiem. Ze względów bezpieczeństwa w wieży może jednocześnie przebywać maks. 10 osób.
Opłata: dorośli 4,- euro, dzieci 6 - 14 lat 2,- euro.]*

SCHWIBBOGENHAUS WANDMALEREIEN MALOWIDŁO ŚCIENNE

Im ersten Obergeschoss des Gebäudes wurden 2010 bei Befunduntersuchungen großflächige Wandmalereien gefunden und in den Folgemonaten freigelegt und restauriert. Die Qualität des Erhaltungszustandes und die besonderen Bildnisinhalte stellen einen für Sachsen äußerst bedeutsamen Fund dar.

Na pierwszym piętrze budynku w trakcie prac badawczych w roku 2010 odnaleziono malowidła ściennie o dużej powierzchni, które w następnych miesiącach odkryto i odrestaurowano. Zachowany stan i szczególnie treści obrazów oznaczają dla Saksonii odkrycie o nadzwyczajnym znaczeniu.

OBERMARKT 34

Der Saal kann ausschließlich bei einer Führung um 12:00 besichtigt werden. Die Personenanzahl ist auf 15 begrenzt. Voranmeldung unter denkmaltag@goerlitz.de

34

Salę można zwiedzać tylko w ramach oprowadzenia o godz. 12:00. Ograniczona liczba osób do 15. Wcześniejsze zgłoszenie na e-mail: denkmaltag@goerlitz.de

Neben der reichen Dekorationsmalerei der Wand- und Fensterpfeiler beinhaltet die Malerei zwei große Bildnisse und zwei Personengalerien.

Das Wandbild in der rechten Wandnische ist eine Darstellung des Themas „Gesetz und Gnade“. Lucas Cranach d. Ä. schuf ab 1529 Zeichnungen, Grafiken und Votivtafeln mit diesem Bildthema. Schnell verbreitete sich das Bild in Deutschland im Zuge der Reformation und wurde vielfach kopiert. Zu diesen Kopien ist auch das Görlitzer Wandbild zu zählen. Der Görlitzer Maler ist unbekannt.

Die darunter befindliche Personengalerie folgt einem Holzschnitt von Erhard Schoen, der 1531 das Werk „Die neun treuesten heidnischen Frauen“ schuf. Fünf dieser Frauenbildnisse sind mit den entsprechenden Attributen in der Görlitzer Galerie dargestellt: Admete, Arthimesia, Lucretia, Thisbe und Yppo.

Das Wandbild der linken Nische zeigt Szenen aus der Abrahamgeschichte mit den Figuren des Abraham, Isaak, Hagar und Ismael. Die Personengalerie darunter zeigt eine Herrscher-versammlung mit den Bildnissen des Sächsischen Kurfürsten Friedrich der Weise, Kaiser Karl V., seine Gattin Isabella von Portugal, König Ferdinand I. von Böhmen und Ungarn und dessen Gattin Anna von Böhmen und Ungarn. Das Schwibbogenhaus wurde 1533 als Erweiterungsbau des Haupthauses Brüderstraße 18 von Jeronymus Schneider erbaut. Dessen Bruder, der Bürgermeister Franz Schneider, empfing König Ferdinand I. 1538 in Görlitz. Es wird davon ausgegangen, dass die Malerei zeitgleich mit der Errichtung des Hauses oder unmittelbar danach entstanden ist. Der Raum diente offenbar als Festraum für besondere Anlässe.

Oprócz bogatego malarstwa dekoracyjnego na filarach ściennych i okiennych są też dwa duże obrazy i galeria postaci.

Obraz ścienny w prawej niszy ściany przedstawia temat Lucas Cranach Starszy tworzył od 1529 r. rysunki, grafiki i tablice wotywne związane z tym tematem. Obraz szybko rozprzestrzenił się po Niemczech w okresie reformacji i został wielokrotnie skopiowany. Do tych kopii należy też zaliczyć görlitzki obraz ścienny. Görlitzki malarz jest nieznan. Znajdująca się poniżej galeria postaci ma pierwowzór w drzeworycie Erharda Schoena, który w roku 1531 stworzył dzieło „Dziewięć najwierniejszych pogańskich panien“. Pięć z spośród tych postaci kobiet przedstawionych jest z odpowiednimi atrybutami w görlitzkiej galerii: Admete, Arthimesia; Lucretia, Thisbe i Yppo.

Obraz ścienny w lewej niszy przedstawia sceny z historii Abrahama z postaciami Abrahama, Izaaka, Hagar i Ismaela. Galeria postaci poniżej przedstawia zjazd władców w osobach saksońskiego księcia elektora Fryderyka Mądrego, cesarza Karola V, jego małżonki Izabeli Portugalskiej, króla Czech i Węgier Ferdynanda I i jego żony Anny Czesko-Węgierskiej. Dom z przyporami łukowymi został wybudowany w roku 1533 przez Jeronymusa Schneidera jako rozbudowa budynku głównego. Jego brat, Burmistrz Franz Schneider, podejmował w Görlitz w roku 1538 króla Ferdynanda I. Zakłada się, że malowidła powstały w tym samym czasie, w którym wznoszony był budynek, bądź bezpośrednio po tym. Pomieszczenie służyło widocznie jako sala, w której odbywały się uroczystości ze szczególnych okazji.

EHEMALIGE SYNAGOGGE DAWNA SYNAGOGA

Von 1909 bis 1911 erfolgte der Bau der Synagoge nach Plänen der international tätigen Dresdner Architekten William Lossow und Max Hans Kühne. Damit erhielt die niederschlesische synagogale Gemeinde in Görlitz ein wichtiges Zentrum. Das Baugelände stiftete der damalige Vorsitzende des jüdischen Gemeindevorstands Dr. Emanuel Alexander-Katz. Maßgeblich finanziert wurde der Bau durch Stiftungen von Ephraim und Louis Friedländer. Die Grundform der Synagoge bildet ein durch eine turmartige Erhöhung betonter Zentralbau. Ein vorgelagerter Eingangsbereich wird durch einen Portikus akzentuiert. Im Inneren besitzt der Zentralraum eine ringförmig angelegte Empore. Durchbrochen wird diese durch die mit Marmor ausgestaltete Thora-Nische. Eine kreisrunde flachgewölbte Decke

Budowę synagogi przeprowadzono w latach 1909/11 wg planów drezdeńskich architektów o międzynarodowej sławie: Williama Losowa i Maxa Hansa Kühne. Dzięki temu gmina żydowska Görlitz stała się ważnym dolnołużyckim centrum żydowskim. Miejsce na budynek подарował ówczesny przewodniczący rady gminy dr Emanuel Alexander-Katz. Jednak decydująca dla istnienia świątyni kwota wpłynęła od Fundacji im. Ephraima i Louisa Friedländerów. Głównym elementem budynku synagogi jest wieżopodobne wywyższenie budowli centralnej, z umiejscowionym przed nią wejściem. Ono natomiast jest silnie akcentowane przez portyk. We wnętrzu znajduje się okrągła empora, która została przełamana przez marmurową niszę

OTTO-MÜLLER-STRASSE 3

Regulärer Eintritt: 5 € normal, 3,50 € ermäßigt.

Wstęp: 5 euro bilet normalny, 3,50 euro ulgowy.

mit vergoldeten Stuckreliefs bekrönt den Raum. Durch den Eingangsbereich wird über die beiden Längseiten die Frauenempore erschlossen. Die Fassade ist im Reformstil mit klarer geometrischer Gliederung und zurückhaltenden Schmuckformen gestaltet. Sie wird durch den Turm dominiert, der mit einer gestuften Haube abgeschlossen wird.

Nachdem der Bau die Pogromnacht 1938 glimpflich überstanden hatte, verfiel er in den folgenden Jahrzehnten. Nach umfangreichen Sicherungsmaßnahmen in den 1990er-Jahren und weiteren Maßnahmen in den letzten Jahren, kann die ehemalige Synagoge wieder für kulturelle Veranstaltungen genutzt werden.

na Torę. Kolisty, płasko sklepiony sufit, z połączanymi gipsowymi reliefami, zamyka przestrzeń świątyni.

Fasada budynku utrzymana jest w stylu reformowanym, z geometrycznymi, skromnymi zdobieniami. Jej wygląd charakteryzuje wieża z podzieloną kopułą. Po tym, jak budynek bez większych szkód przetrwał noc pogromu Żydów w 1938 r., w następnych dekadach popadł w ruinę. Po szeroko zakrojonych pracach renowacyjnych w latach 90. XX w., dawna synagoga może być wykorzystywana dla celów kulturalnych.

DREIFALTIGKEITSKIRCHE KOŚCIÓŁ ŚW. TRÓJCY

Nach der Görlitzer Klostergründung im Jahr 1234 begannen die Franziskaner mit dem Bau ihrer 1245 geweihten Kirche, die damals noch vor den Mauern der Stadt lag. Aus dieser frühen Zeit stammen zwei Säulen mit kunstvoll geformten Kapitellen am Triumphbogen. Die ursprüngliche Mönchskirche lag an der Stelle des gegenwärtigen Hauptschiffs und war eine einfache Saalkirche aus Grauwackebruchstein mit halbrunder Apsis. Zwischen 1371 und 1381 wurde diese spätromanische Apsis durch den noch erhaltenen gotischen Chor ersetzt, der das älteste Bauwerk dieser Stilepoche in Görlitz darstellt. Das aus sieben Seiten eines Zwölfecks gebildete Chorhaupt und die steilen Maßwerfenster verleihen dem Kirchenraum eine feierliche Würde. Aus der Bauzeit des Chors stammt auch der älteste Görlitzer Grabstein in der Barbarakapelle. Mehrere Um- und Anbauten des 15. und 16. Jahrhunderts prägen das heutige Erscheinungsbild. Besonders sehenswert sind das gotische Chorgestühl, der Altar der „Goldenen Maria“, die Skulptur „Christus in der Rast“, die Grablegungsgruppe Hans Olmützers von 1492 und der bedeutende barocke Altar von Rodewitz. 1715 wurde die Kirche der Heiligen Dreifaltigkeit geweiht. Abgesehen von der spätgotischen Gewölbeausmalung im Seitenschiff geht die heutige Wandgestaltung in vom Jugendstil beeinflussten Formen auf eine grundlegende Sanierung und Umgestaltung des Gotteshauses 1909/10 zurück.

Po założeniu w 1234 r. klasztoru franciszkanów mnisi rozpoczęli budowę poświęconego w 1245 r. i leżącego poza murami miasta kościoła. Z tego czasu zachowały się dwie kolumny łuku triumfalnego z wartościowymi artystycznie kapitelami. Początkowo kościół stał na miejscu obecnej nawy głównej i był zbudowany z łamanego szarogłazu, prostą świątynią salową z półokrągłą apsydą.

W latach 1371-1381 późnoromańska apsyda została zastąpiona gotyckim chórem, który jest najstarszym przykładem gotyku w Görlitz. Chór o wielobocznym zamknięciu (7/12) i wznoszącymi się stromo maswerkowymi oknami dodaje przestrzeni kościoła uroczystej powagi. Z okresu powstawania chóru pochodzi również najstarszy nagrobek Görlitz. Znajduje się on w kaplicy św. Barbary. Obecny wygląd kościoła zawdzięczamy wielu przebudowom i dobudowom. Szczególnie warte obejrzenia są stalle, ołtarz „Złotej Maryi”, rzeźba „Chrystusa frasobliwego”, „Złożenie do grobu” Hansa Olmützersa (1492 r.) oraz barokowy ołtarz o dużej wartości artystycznej dłuta von Rodewitz. w 1715 r. świątynia została poświęcona Trójcy Świętej. Mimo iż malunki sklepienia w nawie bocznej pochodzą z okresu gotyckiego, obecne malunki ozdabiające nawę główną powstały pod wpływem secesji. Pochodzą one z lat 1909-10, kiedy przeprowadzono gruntowną renowację świątyni.

36

OBERMARKT

Die Kirche ist zur Besichtigung geöffnet von 12:00 - 18:00.

Kościół jest otwarty dla zwiedzających w godz. 12:00 - 18:00.

HALLENHAUS KAMIENICA HALOWA

Die Entstehung des Hauses geht auf die Zeit nach den Stadtbränden von 1691 und 1717 zurück. Bei der Erbauung wurde noch vorhandene ältere Bausubstanz mit einbezogen. So wurden z.B. die mittelalterliche Bruchsteinfront und andere ältere Grundrisselemente wiederverwendet. Das Haus stellt sich als relativ schmuckloser Bau dar, wobei die Fassade aus zwei älteren Teilen zusammengezogen wurde (ehemaliges Haupt- und Nebenhaus mit Geschoßdifferenzierung). Innere Umbauten erfolgten besonders einschneidend Mitte des 19. Jahrhunderts.

Początki tej kamienicy pochodzą z okresu po pożarach miasta w roku 1691 i 1717. Przy jej budowie sięgnięto po istniejącą jeszcze starą substancję budowlaną. Tak na przykład ponownie wykorzystano średniowieczny front z kamienia łamanego i inne stare elementy zabudowy. Budynek prezentuje się jako stosunkowo prosta, pozbawiona ozdób budowla, przy czym fasada powstała w wyniku połączenia dwóch starszych części (dawny główny i boczny budynek ze zróżnicowanymi piętrami). Szczególnie znaczące przebudowy wewnątrz miały miejsce w połowie XIX wieku.

PETERSTRASSE 5

Geöffnet 11:00 - 17:00.

Livemusik, Maik Nelde stellt seine Bilder aus.

otwarta w godz. 11:00 - 17:00.

Muzyka na żywo, Maik Nelde wystawia swoje obrazy.

37

KAISERTRUTZ BARBAKAN KAISERTRUTZ

Mit dem Bau der größten der Görlitzer Bastionen wurde 1490 begonnen. Seit der Belagerung der von Schweden besetzten Stadt durch kaiserliche Truppen im Jahr 1641 trägt sie ihren heute noch gebräuchlichen Namen. Ursprünglich wurde der spätgotische Bau „das Rondell“ oder „die große Bastei am Budissiner Tore“ genannt. Wer aus Richtung Westen in die Stadt gelangen wollte, musste den mit Kanonen besetzten Kaisertrutz passieren, um über eine Rampe mit Zugbrücke durch die Zingelmur endlich zum inneren Stadttor zu gelangen. Die äußere Ringmauer des Gebäudes trägt den – früher hölzernen – Wehgang und ist auf der stadtabgewandten Seite mehr als doppelt so stark wie auf der stadtzugewandten. Das oberste Geschoss wurde erst 1850 aufgesetzt, während gleichzeitig das einstige mit Kanonenschießscharten ausgestattete Erdgeschoss zugeschüttet wurde – Mitte der 1990er Jahre hat man es wieder freigelegt. Zwischen 1848 und 1850 wurden die beiden Ecktürme und ihre Flügelbauten sowie der zwischen ihnen eingespannte Portikus errichtet. Der alte Turm bekam anstelle der Renaissancehaube ein neugotisches Obergeschoss mit Zinnenbesatz. Seit 1932 beherbergt das Gebäude die Städtischen Kunstsammlungen, seit 1998 einen Teil der Städtischen Sammlungen für Geschichte und Kultur.

W 1490 r. rozpoczęto budowę największego bastionu Görlitz. Obecna nazwa (Cesarska ofensywa) pochodzi z czasu pobytu w mieście Szwedów i oblężenia miasta przez wojska cesarskie i saksońskie. Początkowo gotycka budowla była zwana „Rondlem” lub „Wielką basztą przy Bramie Budziszyńskiej”. Ten, kto chciał przybyć do Görlitz od strony zachodniej, musiał minąć Kaisertrutz z armatami, przejść rampę i przez most zwodzony, zewnętrzne mury warowne oraz bramę, by w końcu dotrzeć do śródmieścia. Zewnętrzny mur okalający budowlę posiadał chodnik ze strzelnicami (wcześniej drewniany) i jest po stronie zachodniej mocniejszy aniżeli po stronie miasta (więcej niż dwukrotnie). Najwyższe piętro powstało w 1850 r. w tym samym czasie dawny parter, w którym także znajdowały się otwory strzelackie, został zasypany. Jednak w połowie lat 90-tych XX wieku został ponownie udostępniony. Pomiędzy 1848 a 1850 r. zbudowano portyk z dwiema narożnymi wieżami. Stara wieża otrzymała neogotyckie piętro, a na miejsce renesansowej kopuły otrzymała nową, blankowaną. Od 1932 r. znajdują się w budynku zbiory dzieł sztuki, od 1998 część Miejskich Zbiorów dzieł Historycznych i Kulturalnych.

PLATZ DES 17. JUNI 1

Am Tag des offenen Denkmals beträgt der Eintritt in die Görlitzer Sammlungen 2 Euro.

W Dzień Otwartych Zabytków wstęp do Miejskich Zbiorów wynosi 2 Euro.

REICHENBACHER TURM WIEŻA REICHENBACH

Der Reichenbacher Turm ist einer der ehemals vier Haupttürme von Görlitz. Sie flankierten die Stadtmauer und besaßen mächtige Toranlagen. Die weiteren Türme sind der Nikolaiturm, der Frauenturm und der Neißeturm. Letzterer ist heute nicht mehr erhalten, da er 1836 dem Straßenausbau weichen musste.

Der Reichenbacher Turm, der höchste Wehrturm in Görlitz, wird um 1376 erstmalig erwähnt. 1485 erfolgte ein Umbau des Turms in seine heutige Gestalt. Damals wurde er mit einer hohen Spitze versehen, die 1736 gegen die heute noch erhaltene barocke Haube ausgetauscht wurde. Aus dem Jahr 1490 ist der Bau des sogenannten Kaisertrutes, der Bastei, überliefert. Er lag vor der äußeren Stadtmauer und war durch zwei Schildmauern, die quer durch den Zwinger liefen, mit dem Turmbereich verbunden. Eine der Schildmauern stieß an die Westseite des Turms. Spuren davon sind heute noch im Mauerwerk ablesbar. 1869, nachdem die Stadtmauer an dieser Stelle bereits 1848 beseitigt worden war, schuf man den heutigen Durchgang im Erdgeschoss.

Der Turm besitzt einen zweigeteilten Aufbau, bestehend aus einem unteren Geschoss auf quadratischem Grundriss, das im oberen Abschluss mittels eines umlaufenden Rundbogenfrieses in einen oktogonalen Wehrgang übergeht. Darüber erhebt sich leicht eingeschnürt der runde Turmaufsatz von 1485, der als oberen Abschluss einen runden Wehrgang auf einem Spitzbogenfries aufweist. Er schließt mit der genannten barocken Haube.

Wieża Reichenbach jest jedną z czterech głównych wież Görlitz. Zamykały one mury miejskie i posiadały potężne bramy. Inne wieże to wieża Mikołajska, Mariacka i Nyska. Ta ostatnia obecnie już nie istnieje, musiała ustąpić miejsca wybudowanej w roku 1836 ulicy.

Wieża Reichenbach, najwyższa w Görlitz, została po raz pierwszy wymieniona w dokumencie z 1376 r. w 1485 r. przeprowadzono przebudowę obiektu, który uzyskał swój obecny wygląd. Wcześniej wieża otrzymała wysoki hełm, który w 1736 r. wymieniono na barokowy. Z roku 1490 pochodzi wzmianka, iż powstał barbakan Kaisertrutz, leżący poza zewnętrznymi murami miasta. Był on połączony z wieżą dwoma murami tarczowymi przebiegającymi przez międzymurze. Jeden z tych murów łączył się z wieżą od strony zachodniej. Ślady tego wciąż można oglądać. Po wyburzeniu w tym miejscu murów miejskich w 1869 r. powstało przejście na parterze.

Wieża posiada dwuczęściową strukturę, na którą składa się kwadratowa część dolna przechodząca dzięki otaczającemu fryzowi o okrągłych łukach w oktogonalne przejście wartownicze. Powyżej wznosi się trochę węższa, cylindryczna część wieży z roku 1485, która zamknięta jest okrągłym przejściem zwieńczonym hełmem.

PLATZ DES 17. JUNI

Am Tag des offenen Denkmals beträgt der Eintritt in die Görlitzer Sammlungen 2 Euro.

W Dzień Otwartych Zabytków wstęp do Miejskich Zbiorów wynosi 2 euro.

39

STRABENBAHN 29 TRAMWAJ 29

1882 fuhr in Görlitz die erste Pferdebahn vom Nikolaigraben bis zum Bahnhof. 1897 wurde durch die AEG auf elektrischen Betrieb umgestellt. Im Zusammenhang mit der Niederschlesischen Gewerbe- und Industrieausstellung im Jahre 1905 gelangten die Triebwagen 33–36 in den Bestand der Görlitzer Straßenbahn. Diese Wagen wurden 1897 in Königsberg von der Firma Steinfurt für die Bromberger Straßenbahn gefertigt. Sie hatten eine Länge von 7,61 m, die Form eines fünfstrigen AEG Einheitswagens und in ihrem Inneren befanden sich 16 Sitz- und 26 Stehplätze. 1911 erfuhren die Wagen eine Veränderung der Fenster. 1926 wurden drei dieser Fahrzeuge mit einem hellen Anstrich versehen und als Sonderfahrzeuge eingesetzt. Zehn Jahre später bekamen sie die typische grüne Farbe für Arbeitswagen. In einem Wagen baute man zusätzliche Einrichtungen zum Bergen von Fahrzeugen ein. Dieser diente noch bis Anfang 1968 als Hilfs- und Bergetriebwagen und wurde auf der Suche nach einem geeigneten Oldtimer für die 900 Jahr Feier der Stadt Görlitz im Jahr 1971 ausgewählt. Man setzte ihn annähernd in den Zustand von vor 1911 zurück. So entstand 1971 der historische Wagen Nr. 29, der abgesehen von der Farbgebung und der Betriebsnummer dem Zustand der Bromberger Wagen entspricht. Heute ist er das älteste Fahrzeug der Görlitzer Verkehrsgesellschaft und dient voll funktionsfähig zu Sonderfahrten.

W roku 1882 ruszył pierwszy w Görlitz tramwaj konny, jeżdżący na trasie Nikolaigraben – Dworzec. W 1897 r. wprowadzono tramwaje elektryczne; elektryfikacji dokonało AEG. W związku z Dolnośląską Wystawą Przemysłową (1905) cztery wagony motorowe (n-ry 33–36) stały się własnością spółki tramwajowej w Görlitz. Te wagony zostały wybudowane w Królewcu w roku 1897 przez firmę Steinfurt dla spółki tramwajowej w Bydgoszczy. Miały długość 7,61 m, pięć okien oraz 16 miejsc siedzących i 26 stojących. W 1911 r. zmieniono w nich okna. Trzy pojazdy pomalowano na jasno i używano ich do specjalnych zadań (1926 r.). W 1936 r. otrzymały typowe dla wagonów pracowniczych kolory zielone. W jednym z wagonów zamontowano instalację do holowania zepsutych tramwajów. Służył aż do początków lat osiemdziesiątych jako tramwaj techniczny i został wybrany na „przedstawiciela dawnych czasów” w trakcie obchodzenia 900-lecia Görlitz (1971 r.). W tym czasie przywrócono mu wygląd z roku 1911. Był to też powód, dla którego zachował się on do dziś. Za wyjątkiem koloru i nowego numeru „29”, jest on dokładnie taki sam, jak w momencie przyjazdu z Bydgoszczy. Obecnie jest najstarszym powozem miejskiego transportu publicznego w Görlitz i służy tylko do specjalnych przejazdów.

POSTPLATZ/ PLAC POCZTOWY

Der Wagen fährt von 11:00 – 16:00 zwischen dem Postplatz und dem Straßenbahndepot an der Zittauer Straße.

Wagon kursuje w godz. 11:00 – 16:00 między Placem Pocztowym i zajezdnią tramwajową przy Zittauer Straße.

HEILIG-KREUZ-KIRCHE KOŚCIÓŁ ŚW. KRZYŻA

Die 1853 geweihte Kirche an der Struvestraße entstand für die erste nach der Reformation neu gegründete katholische Gemeinde in Görlitz nach den Plänen des Architekten August Soller. Dieser stand unter dem Einfluss Schinkels und schuf eine Reihe kirchlicher Bauten mit dem Hauptwerk St. Michael in Berlin. Die aus Bruchstein errichtete Heilig-Kreuz-Kirche wurde als dreischiffiger Hallenbau konstruiert und ist sowohl im Außenbau als auch im Innenraum dem Rundbogenstil der Romanik verpflichtet. Eine Besonderheit stellt die Südausrichtung des Altars aufgrund der Geländebeschaffenheit dar. Der Innenraum präsentiert sich in schlichter Ausgestaltung; besonders die Rundbogenfenster mit farbiger Bleiverglasung ziehen die Aufmerksamkeit auf sich. Die Giebelfront zur Struvestraße wird durch ein großes Rundfenster sowie Eckstrebepefeiler mit aufsitzenden Fialen und einem turmartigen Dachreiter betont. Die Vorhalle mit aufgeputzten Quadern wurde 1893 angebaut. Auch erwähnenswert sind die parkähnliche Gartenanlage im Stil des 19. Jahrhunderts mit altem Baumbestand sowie die restaurierte schmiedeeiserne Einfriedung. 1992 bis 1995 erfolgten umfangreiche Sanierungsmaßnahmen. Die sichtbare Innengestaltung geht auf die letzte Instandsetzung 2018 zurück.

Kościół (poświęcony w 1853 i zbudowany wg planów Augusta Sollera) jest świątynią należąca do pierwszej poreformacyjnej parafii katolickiej Görlitz. Architekt tworzył pod wpływem Schinkla i jest autorem szeregu innych budowli sakralnych, z kościołem św. Michała w Berlinie na czele. Kościół Świętego Krzyża, zbudowany z kamienia łamanego, został zaprojektowany jako trójnawowa świątynia halowa, a jej wygląd zewnętrzny (jak i wnętrze) nawiązują do romanizującego stylu krągłolukowego. Osobliwością jest skierowanie ołtarza, ze względu na ukształtowanie terenu, w stronę południową. Wewnątrz to skromna świątynia. Najciekawsze jest okno łukowe, które zwraca na siebie uwagę wieloma kolorami. Fronton od strony Struvestraße charakteryzuje duże okno okrągłe, podporowe filary narożne z osadzonymi na nich fialami oraz imitująca wieżę sygnaturka. Westybul z otynkowanymi ciosami powstał w 1893 r. Warty uwagi jest utrzymany w XIX-wiecznym stylu, podobny do parku, przykościelny skwer a także odrestaurowane, żelazne ogrodzenie.

STRUVESTRAßE 19

Geöffnet 14:00 - 18:00 Uhr.

godz. 12:00 - 18:00

41

BÜRGERHAUS DOM MIESZCZAŃSKI

Zum Untermarkt gerichtet, erhebt sich über zwei spitzbogigen Arkaden eine zweigeschossige Fassade aus dem Jahr 1538, die typische Kennzeichen der Frührenaissance in Görlitz aufweist. Die jeweils zu Paaren angeordneten Fenster besitzen profilierte Sandsteingewände und sind mit Hilfe von durchlaufenden Gesimsen über die gesamte Hausbreite zu Bändern zusammengefasst. Die Brüstungsbereiche sind mit grauem Spritzputz versehen. Jedoch verbinden im regelmäßigen Abstand Lisenen die Sandsteingliederung der beiden Obergeschosse. Hierdurch entsteht eine Rasterstruktur, wie sie auch bei anderen Gebäuden dieser Zeit beobachtet werden kann. Das Mansarddach ist in barocker Zeit an die Stelle eines ursprünglichen Giebels getreten. Im Erdgeschoss wurden bei den jüngsten Sanierungsarbeiten Fragmente einer gotischen Fassadengestaltung als archäologische Fenster belassen. Auch im Innern des ehemaligen Brauhofes haben sich viele mittelalterliche Spuren erhalten. Neben der spätgotischen Hallenhausstruktur, wie sie in Görlitz noch bei vielen Gebäuden angetroffen werden kann, ist hier vor allem die Zentralhalle zu nennen, die zu den ältesten Räumen ihrer Art zählt. Sie besitzt ein Kreuzrippengewölbe, das noch aus der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts stammt. Das Portal wurde erst in den 1970er-Jahren aus Pulsnitz hierher gebracht.

Na Rynku Dolnym, ponad dwiema ostrołukowymi arkadami, wznosi się dwupiętrowa fasada domu wybudowanego w 1538 r., będącego typowym przykładem wczesnego renesansu w Görlitz: pary okien posiadają profilowane rozglifienia z piaskowca i na całej szerokości tworzą wraz z gzymsami charakterystyczne ciągi. Mury podokienne ozdobiono ziarnistym, szarym tynkiem. Jednak lizeny łączą oba elementy dekoracyjne. Dzięki temu powstaje struktura siatkowana, którą można obserwować w innych budynkach tego okresu. Na miejscu wczesnego szczytu znajduje się obecnie barokowy dach mansardowy.

Na parterze prezentowane są odkryte w trakcie ostatnich prac restauratorskich fragmenty gotyckiego wystroju fasady. Także we wnętrzu tego budynku, w którym warzono piwo, zachowały się średniowieczne ślady. Obok późnogotyckiej struktury domu halowego, jakich jest wiele w Görlitz, warto zwrócić uwagę na hol centralny, zaliczany do najstarszych obiektów tego typu w mieście. Posiada sklepienie żebrowo-krzyżowe (druga połowa XV w.). Portal pochodzi z Pulsnitz i został tu umieszczony dopiero w latach 70-tych XX w.

UNTERMARKT 4

Geöffnet von 10:00 - 17:00. Es laufen Präsentationen zur Sanierung des Goldenen Baums und des Schönhofs, dem Schlesiens Museum mit vielen Fotos von einst und heute. Es werden Sitzmöglichkeiten angeboten.

Otwarty w godz. 10:00 - 17:00. Pokazywane są prezentacje renowacji kamienic Goldener Baum i Schönhof, Muzeum Śląskiego na przykładzie zdjęć z przeszłości i stanu obecnego. Można skorzystać z miejsc do siedzenia.

RATHAUS RATUSZ

Das Rathaus, dessen Ursprung in die Mitte des 14. Jahrhunderts zurückreicht, besteht aus einem Komplex, der über mehrere Jahrhunderte immer wieder erweitert wurde. Hierbei fügte man dem Bestand angrenzende Gebäude hinzu und baute sie entsprechend den Erfordernissen um. Ein kompletter Neubau wurde 1902/03 mit der mächtigen Rathauuserweiterung im Nordwesten des Untermarktes errichtet. Kernbau ist der Turm mit dem nördlich angrenzenden Gebäudeteil. Hierbei handelt es sich ursprünglich wohl um einen böhmischen Ministerialenhof, der als Rathaus umgenutzt wurde.

Am Turm befindet sich das kunstvoll gearbeitete spätgotische Wappen des böhmischen Königs Matthias Corvinus. Die Rathaustrampe mit Kanzel und Portal ist eine Arbeit Wendel Roskops d. Ä. Aus der Zeit der Frührenaissance stammt ebenfalls die Fassade des Gebäudes Untermarkt 8 mit einem etwas jüngeren Säulenportal, das ein behelmter Gaffkopf ziert. Eine weitere Meisterleistung der Renaissance ist der Rathauhof. Herzstück des Bauwerkes ist der Kleine Sitzungssaal mit seiner kostbaren Ausstattung aus dem 15. und 16. Jahrhundert. Auch das ehemalige Prätorium besitzt eine Intarsien- decke der Renaissancezeit. Das Gewölbe der Königsstube, dem Amtszimmer der (Ober-)Bürgermeister, weist besonders schön gearbeiteten Antragsstück auf. Im obersten Geschoss des Gerichtsflügels, dem heutigen Standesamt, wurde bei den letzten Sanierungsarbeiten eine großflächige bemalte Holzbalkendecke aufgefunden und restauriert.

Ratusz, ktorego początki sięgają połowy XIV w., jest kompleksem rozbudowywanym przez stulecia. Podczas tego procesu anektowano przystające do Ratusza budynki i adaptowano w zależności od potrzeb. Całkowicie nową budowlę postawiono na ścianie północno-zachodniej Rynku Dolnego w latach 1902-03.

Najstarszą częścią jest wieża z przylegającym do niej od strony północnej budynkiem. Wcześniej mieściła się tu najprawdopodobniej siedziba czeskich szlachciców, która później zaczęła służyć za ratusz. Na wieży znajduje się kunsztownie wykonany późnogotycki herb króla Czech Mateusza Korwina. Wczesnorenesansowe schody ratuszowe, z portalem i amboną, są dziełem Wendela Roskopa starszego. Z tego samego okresu pochodzi również fasada budynku na Rynku Dolnym 8 z trochę młodszym portalem kolumnowym ozdobionym głową w hełmie. Wybitnym dziełem architektonicznym jest także wnętrze Ratusza. Jego „sercem” jest Mała Sala Posiedzeń o bardzo wartościowym wystroju pochodzącym z XV i XVI w. Także dawna kancelaria posiada renesansowe sufity mozaikowe. Sklepienia Izby Krolewskiej (późniejsza siedziba burmistrzów) posiadają piękne stiuki. Na najwyższym piętrze Skrzydła Sądowego, obecnego urzędu stanu cywilnego, odkryto podczas prac renowacyjnych dużych rozmiarów malowane sufity belkowe.

UNTERMARKT

Der Zugang zum historischen Teil des Rathauses erfolgt über die Rathaustrampe. Zu besichtigen ist der Kleine Sitzungssaal.

Wejście do historycznych części ratusza jest możliwe przez schody główne. Udostępnione do zwiedzania zostaną: Mała Sala Posiedzeń.

EHEM. RATSWAAGE DAWNA WAGA

Als Karl IV. 1377 die Landvogtei Görlitz zum Herzogtum erhob, setzte er seinen Sohn Johann (1370-1396) als Herzog ein. Dieser erteilte 1384 der Stadt das Wiegerecht – ein nur selten erlassenes Privileg, das die Stadt ermächtigte, an einer Stadtwaaage die eingeführten Güter abzuwiegen. Da standardisierte Gewichtsgrößen noch fehlten, sollte auf diese Weise Betrug verhindert werden. Das von den Händlern für das Wiegen zu zahlende Waagegeld brachte zusätzliche Einnahmen. In einer Zeit der wirtschaftlichen Blüte entstand 1453 auf dem Untermarkt, dem Haupthandelsplatz der Stadt, die Waage – damals ein noch freistehender, eingeschossiger Bau. Um 1600 wurde dieses Gebäude um drei Geschosse erhöht, die an den breiten, ornamentierten Fensterrahmen erkennbar sind. Die zu dieser Erweiterung ebenfalls gehörenden Dreiviertelsäulen ummanteln den spätgotischen Ursprungsbau. Über ihren ionischen Kapitellen sind 18 Konsolen mit Portraitbüsten angebracht, unter denen sich die in zeitgenössische Kleidung gewandeten Figuren eines Ratsherren, eines Narren und eines Liebespaares finden. Von besonderer Bedeutung sind die Portraits des mit einem Gewicht dargestellten Waagemeisters Andreas Alert, des durch seine Kelle identifizierbaren Maurermeisters Elias Ebermann und schließlich des mit einem Zirkel ausgestatteten Baumeisters Jonas Roskopf. Dieser entstammte der auf Wendel Roskopf d. Ä. zurückgehenden Baumeisterfamilie, die das Görlitzer Altstadtbild im 16. Jahrhundert wesentlich prägte. Die Görlitzer Waage, die bis ins frühe 19. Jahrhundert auch zur Steuereinnahme genutzt wurde, verlor ihre Funktion, nachdem überregional einheitliche Maße eingeführt worden waren und das Privileg des Wiegerechtes erlosch.

Gdy Karol IV podniósł gród ziemski Görlitz do stanu księstwa w 1377r., ustanowił swego syna Jana (1370 – 1396r) księciem. Ten nadał miastu w 1384r. prawo ważenia – rzadko przyznawany przywilej, który upoważniał miasto do ważenia wwożonych towarów na wadze miejskiej. Jako że nie było jeszcze gramatur standaryzowanej wielkości, miało to w ten sposób zapobiec oszustwom. Odpłatność za ważenie, uiszczana przez handlarzy, przynosiła miastu dodatkowe dochody. w czasie rozkwitu gospodarczego powstała w 1453r. na Untermarkt, głównym placu handlowym miasta, waga – wtedy jeszcze wolnostojący, jednopiętrowy budynek. w 1600r. podwyższono budynek o trzy kondygnacje, rozpoznawalne po szerokich, ornamentowanych ościeżnicach. Do tego powiększenia należące słupy dziewiątki (cegła) licują późnogotycką budowę pierwotną. Nad jońskimi kolumnami umieszczono 18 wsporników z rzeźbami, w ich gronie znajdują się popiersia odziane w stroje współczesne, np. błazna, rajca i pary zakochanych. Szczególne znaczenie mają portrety przedstawiające mistrza wagi Andreeasa Alerta z odważnikami, mistrza murarki Eliasza Ebermanna, którego rozpoznajemy po kielni murarskiej oraz budowniczego z cyrklem Jonasa Roskopfa. Z tej rodziny budowniczych wywodził się Wendel Roskopf Starszy, który w dużej mierze przyczynił się do wizerunku starego miasta Görlitz XVI wieku. Waga w Görlitz, która służyła także do poboru podatków do wczesnego XIX wieku, straciła swoją funkcję po tym jak wprowadzono ponadregionalnie jednolite miary, a przywilej prawa ważenia wygasł.

HOFFNUNGSKIRCHE KOŚCIÓŁ NADZIEI

Die Bauhülle des Gotteshauses ist als Kopie der ehemaligen Kirche des Dorfes Deutsch Ossig errichtet worden. Sie musste, wie das gesamte Dorf, dem Braunkohletagebau für das Kraftwerk Hagenwerder weichen. Verschiedene Elemente, wie der Dachstuhl, Sandsteingewände, die Türen und Teile der Gewölbeausmalung wurden in der Hoffnungskirche wiederverwendet. 1992 war Baubeginn, die Rohbaufertigstellung Ende 1993.

Der Innenausbau war bis Dezember 1996 so weit fortgeschritten, dass das Gebäude zur Nutzung für Gottesdienste und andere Veranstaltungen freigegeben werden konnte. Kirchweihe war am Pfingstmontag 1998.

Auch das gesamte barocke Interieur konnte dank der Bemühungen des Instituts für Denkmalpflege Dresden und des Bauamts des Konsistoriums des Görlitzer Kirchengebiets in Deutsch Ossig aus- und in Königshufen wieder eingebaut werden. Der Altar ist ein Werk von Kaspar Gottlob von Rodewitz, der auch den Altar der Dreifaltigkeitskirche und das Portal der Börse auf dem Untermarkt schuf. Im Innenraum sind darüber hinaus vor allem das prächtige Deckengemälde im Rokoko-Stil sowie der regionaltypische Taufengel hervorzuheben, der auch von Rodewitz stammt. Die aufwendigen Emporenbrüstungen sowie der prächtige Orgelprospekt tragen ebenfalls zum reichen Gesamteindruck des Innenraums bei. Die rechts und links neben dem Altar errichteten Patronatslogen mit vergoldetem Schnitzwerk zeugen vom Wohlstand der Deutsch Ossiger Grundherren.

Mury kościoła wzniesiono jako kopię kościoła wiejskiego w Deutsch Ossig. Musiał on, jak i cała wieś, zostać usunięty ze względu na rozbudowującą się w pobliżu kopalnię odkrywkową Hagenwerder. w nowej świątyni wiele elementów, jak np. konstrukcja dachu, ościeża z piaskowca i drzwi, części malowideł zdobiących sklepienia były wielokrotnie zmieniane. Budowę rozpoczęto w 1992, a kościół w stanie surowym był gotów w końcu 1993 r. Wnętrze było do grudnia 1996 r. już w tak dobrym stanie, że można w nim było odprawiać msze oraz inne uroczystości. Poświęcenie odbyło się w poniedziałek po Zielonych Świątkach 1998 r.

Dzięki pomocy Instytutu Ochrony Zabytków w Dreźnie i Urzędowi Budownictwa Konsystorium Görlitz udało się przenieść barokowy inwentarz kościoła z Deutsch Ossig do Königshufen. Ołtarz jest dziełem Kaspara Gottloba von Rodewitz, spod którego dłuta wyszedł także ołtarz w kościele Trójcy św. i portal Giełdy przy Untermarkt. We wnętrzu znajdują się także, poza innymi eksponatami, świetne rokokowe malunki sklepień oraz typowe dla regionu anioły chrzcielne (także wykonane przez von Rodewitza). Wystawne balustrady empor i prospekt organowy wzmacniają ogólne wrażenie. Po prawej i lewej stronie ołtarza znajdują się łoże dobroczyńców kościoła. Są one bogato rzeźbione i wskazują na zamożność mieszkańców Deutsch Ossig.

VON-RODEWITZ-WEG 3

Die Kirche ist geöffnet von 13:00 - 18:00.

Kościół jest otwarty w godz. 13:00 - 18:00.

Kulturerbe in Bewegung
Deutsches Nationalkomitee
für Denkmalschutz

NACH DER BRAUNKOHLLE – REST-ORT DEUTSCH OSSIG AM BERZDORFER SEE

Ausstellung von Ergebnissen des 17. Studierendenworkshops des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz (DNK)

Vernissage am 09.09., 17:00 (für geladene Gäste),
Ausstellung am 10.09. von 12:00 – 16:00 geöffnet
mit Führung durch die Studierenden, 12:00

Der 17. Studierendenworkshop des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz (DNK) findet vom 02. bis 10.09.2023 am Berzdorfer See bei Görlitz statt. Mit Blick auf die Folgelandschaft des ehemaligen Braunkohle-Großtagebaus werden im Verlauf der intensiven Arbeitswoche die räumlichen und sozialen Transformationen der Region ebenso wie die Geschichte und Zukunft des Ortes Deutsch Ossig thematisiert. Die Studierenden erarbeiten in interdisziplinären Teams Nachnutzungs- und Entwicklungskonzepte für den Ort, von dem heute nur noch wenige Bauten erhalten sind. Die Ergebnisse werden in einer Ausstellung präsentiert.

Die TU Dresden und das Landesamt für Denkmalpflege Sachsen betreuen und die Stadt Görlitz unterstützt dieses Vermittlungsprojekt.

Talente für das Denkmal gesucht!

In dem Workshop bietet sich Studierenden verschiedener und mit der Denkmalpflege verbundener Fachrichtungen die Möglichkeit, praxisbezogene Kenntnisse für den Umgang mit dem baukulturellen Erbe in einer Region zu gewinnen, in der seit dem 19. Jahrhundert wiederholt starke Wandlungsprozesse stattfinden. Dazu gehört die Sensibilisierung für das Besondere des Rest-Ortes in einer von der Braunkohlegewinnung geprägten Landschaft und der noch vorhandenen Bauten ebenso wie die Suche nach Ideen für deren weitere Entwicklung.

Sonntag, 10.09.	Ausstellung für Interessierte geöffnet
Zeit:	12:00 bis 16:00
Ort:	Jugendherberge Görlitz, Peterstraße 15, 02826 Görlitz

Führung durch die Ausstellung mit den Teilnehmerinnen und Teilnehmern des 17. Studierendenworkshops des DNK	
am:	Sonntag, 10.09.
Zeit:	12:00, Dauer 60 Minuten

PO WĘGLU BRUNATNYM – POZOSTAŁOŚCI MIEJSCOWOŚCI DEUTSCH OSSIG NAD JEZIOREM BERZDORF

Wystawa wyników 17. warsztatów studenckich Niemieckiego Narodowego Komitetu Ochrony Zabytków (DNK)

Wernisaż w dniu 09.09.2023 o godz. 17:00 (dla zaproszonych gości),
wystawa w dniu 10.09.2023 otwarta od 12:00 do 16:00,
oprowadzenie przez studentów o godz. 12:00

17. warsztaty studenckie Niemieckiego Narodowego Komitetu Ochrony Zabytków (DNK) odbędą się w dniach 2-10 września 2023 r. nad jeziorem Berzdorf koło Görlitz. Biorąc pod uwagę krajobraz po dawnej dużej odkrywkowej kopalni węgla brunatnego w trakcie tygodnia intensywnej pracy omawiane będą przemiany przestrzenne i społeczne regionu, a także historia i przyszłość miejscowości Deutsch Ossig. Studenci opracują w interdyscyplinarnych zespołach koncepcje użytkowania i rozwoju miejscowości, z której pozostało niewiele budynków. Wyniki zostaną zaprezentowane na wystawie. Uniwersytet Techniczny w Dreźnie i Krajowy Urząd Opieki nad Zabytkami w Saksonii oraz miasto Görlitz wspierają ten pośredniczący projekt.

Poszukiwane talenty dla zabytków!

Podczas warsztatów studenci różnych kierunków oraz kierunków związanych z opieką nad zabytkami mają możliwość zdobycia praktycznej wiedzy na temat traktowania dziedzictwa architektonicznego w regionie, w którym od XIX wieku ponownie zachodzą poważne przemiany. Wiąże się z tym uwrażliwienie na to, co jest niezwykle w pozostałościach miejscowości w krajobrazie naznaczonym wydobyciem węgla brunatnego i w istniejących jeszcze budynkach, jak i poszukiwanie pomysłów na ich dalszy rozwój.

Niedziela, 10.09.	Wystawa otwarta dla zainteresowanych
godzina:	12:00 - 16:00
miejsce:	Jugendherberge, Peterstraße 15, 02826 Görlitz

Oprowadzanie po wystawie przez uczestników 17. warsztatów studenckich DNK	
w dniu:	niedziela, 10.09.
godz.:	12:00, czas trwania 60 minut

DR.-KAHLBAUM-ALLEE 31	17
ERICH-MÜHSAM-STRASSE 1	18
FINSTERTORSTRASSE 8	19
GROBE WALLSTRASSE 21	20
HEILIGE-GRAB-STRASSE 79	21
JAMES-VON-MOLTKE-STRASSE 13	22
KRÄNZELSTRASSE 27	25
LANGENSTRASSE 43	26
LUNITZ 9	27
LUTHERPLATZ	28
MELANCHTONSTRASSE 47	29
NEIBSTRASSE 29	31
NEIBSTRASSE 30	32
NIKOLAISTRASSE	33
OBERMARKT 34	34
OTTO-MÜLLER-STRASSE 3	35
OBERMARKT	36
PETERSTRASSE 5	37
PLATZ DES 17. JUNI 1	38
PLATZ DES 17. JUNI	39
POSTPLATZ	40
STRUVESTASSE 19	41
UNTERMARKT 4	42
UNTERMARKT RATHAUS	43
UNTERMARKT RATSWAAGE	44

1	AM STADTPARK 1
2	AN DER FRAUENKIRCHE 16
3	AN DER JAKOBUSKIRCHE 1
4	AN DER LANDSKRONBRAUEREI 902
5	BAHNHOFSTRASSE 37
6	BAUTZENER STRASSE 21
7	BEI DER PETERSKIRCHE 7
8	BEI DER PETERSKIRCHE 8
9	BISMARCKSTRASSE 15
10	BISMARCKSTRASSE 19
11	BLUMENSTRASSE 7
12	BRÜDERSTRASSE 8
13	BRÜDERSTRASSE 9
14	CONRAD-SCHIEDT-STRASSE 23
16	DEMIANIPLATZ 56

23	KIRCHPLATZ 3
24	KIRCHPLATZ 3A
30	NEIBETALSTRASSE 59
45	VON-RODEWITZ-WEG 3

DIESTERWEGPLATZ 15